

Záchranný archeologický výzkum ve Staré Boleslavi v roce 2011 a 2012. K otázce opevnění předhradí

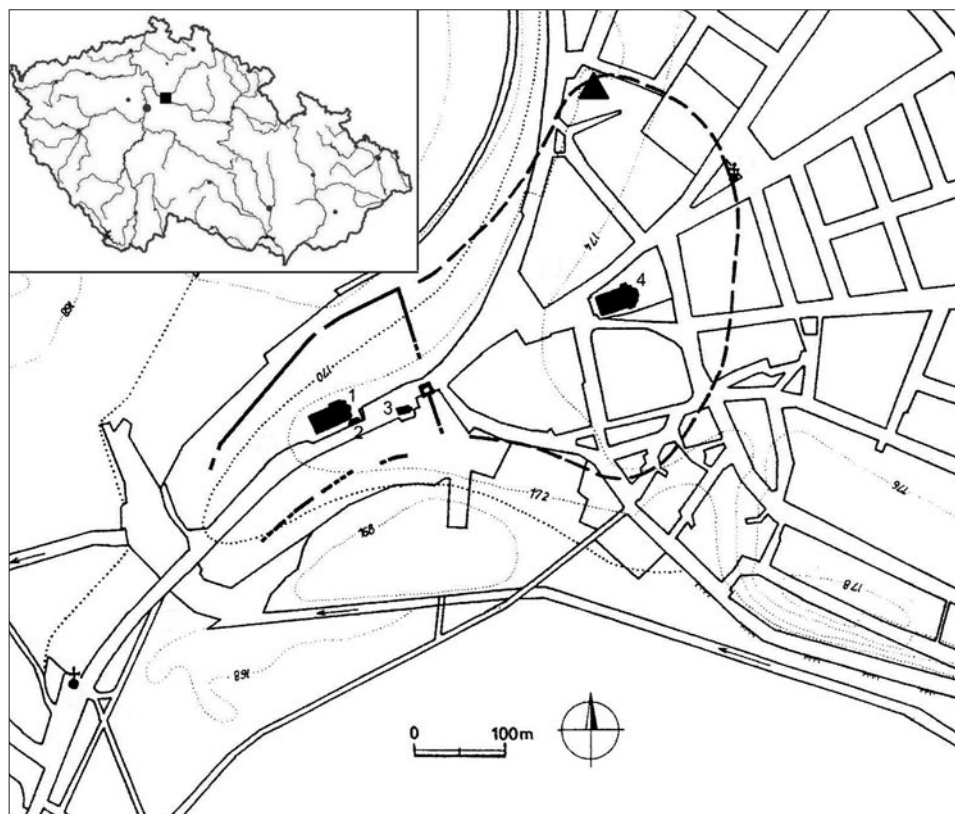
Jan Frolík

1. ÚVOD

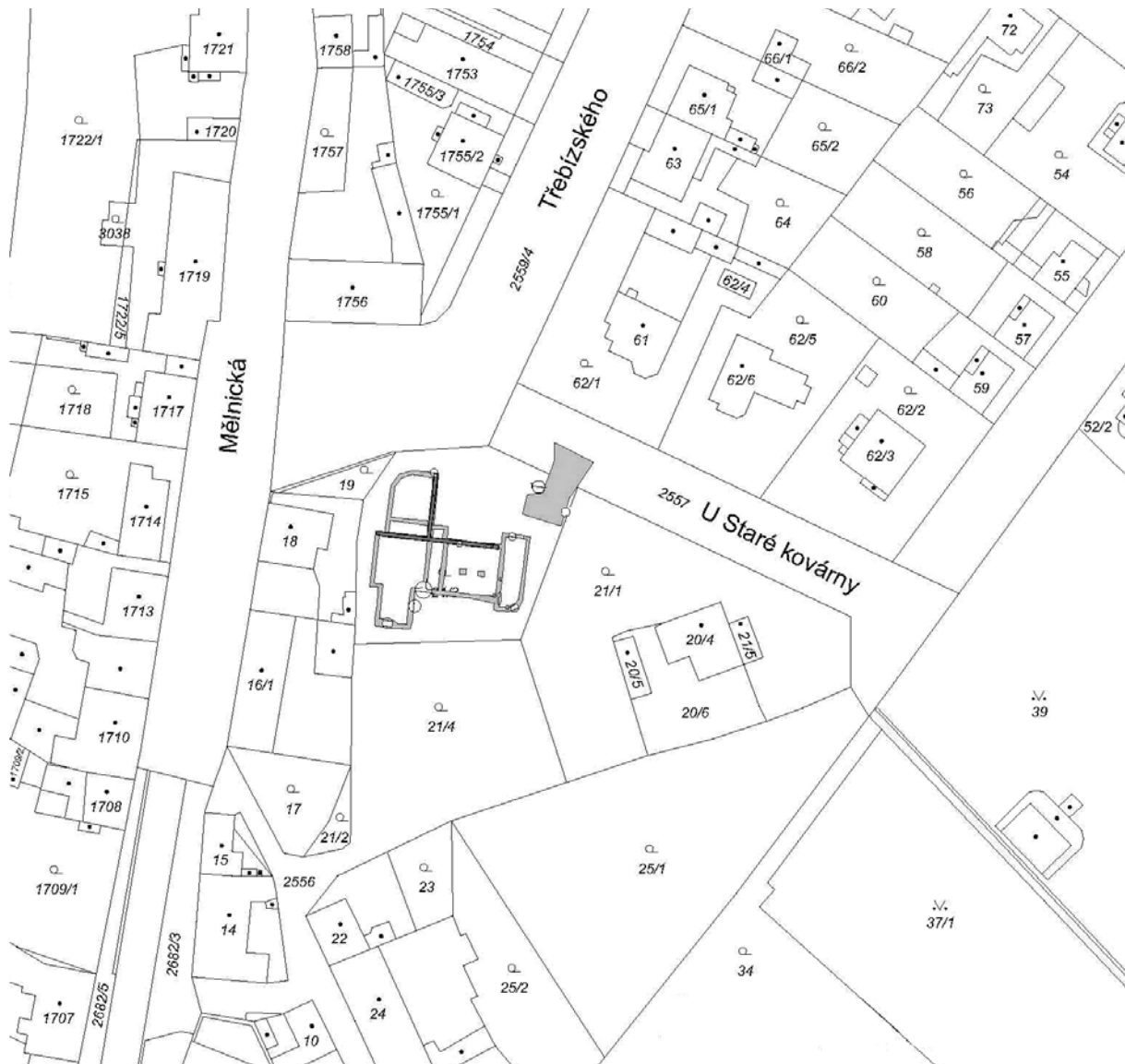
Stará Boleslav (obec Brandýs nad Labem – Stará Boleslav) se stala od roku 1988 místem intenzivně prováděných záchranných archeologických výzkumů, jejichž částečné zhodnocení podala I. Boháčová (2003; viz též Boháčová – Frolík – Špaček 1993; titíž 1994).

Předchozí archeologické aktivity byly pouze nárazové a nesystematické (Guth 1934; Sommer 1977) a zabývaly se převážně areálem v okolí kostelů sv. Václava a sv. Klimenta, tj. akropolí původního hradiště. Mnohem menší pozornost byla věnována předpolí hradiště. Za nejvýznamnější nález můžeme považovat pohřebiště v Jezdecké ulici, zkoumané v letech 1910 až 1911. Pohřebiště je možné podle ne zcela jednoznačných údajů zařadit do mladohradištního období (přehled nálezů podle Boháčová 2003, 30–31). Areál předpolí (v novější literatuře předhradí /Boháčová 2003, 11–16/ byl archeologicky sledován a intenzivně zkoumán také od roku 1988. Níže popisovanému výzkumu jsou nejbližší plochy označené jako sondy LXXV/A, LXXV/B, LXXV/C, LXXV/D a LXXV/E (Boháčová 2003, mapová příloha). Na základě těchto výzkumů byla formulována hypotéza o předhradí.

Plocha dotčená výzkumem v letech 2011 a 2012 je umístěna v předpokládaném severozápadním nároží předhradí, jehož hranice je vymezena ulicemi Mělnická – Třebízského – U staré kovárny. Předhradí mělo být vymezeno blíže nespécifikovaným opevněním (Boháčová 2003, 15). Na části zahrady (č. parcely 21), na níž se odehrál referovaný záchranný archeologický výzkum, byl proveden R. Křivánkem geofyzikální výzkum, jehož výsledky identifikovaly „více menších pravděpodobně zahloubených objektů rozměrů

Obr. 1. Stará Boleslav, lokalizace zkoumané plochy (trojúhelník). 1 – kostel sv. Václava; 2 – kostel sv. Klimenta; 3 – kostel neznámého zasvěcení (sv. Jiří?); 4 – kostel N. P. Marie. Plnou čarou průběh gotického opevnění, čárkovane předpokládaný rozsah opevněného předhradí. Podklad podle Boháčová 2003, 15, upravil autor.

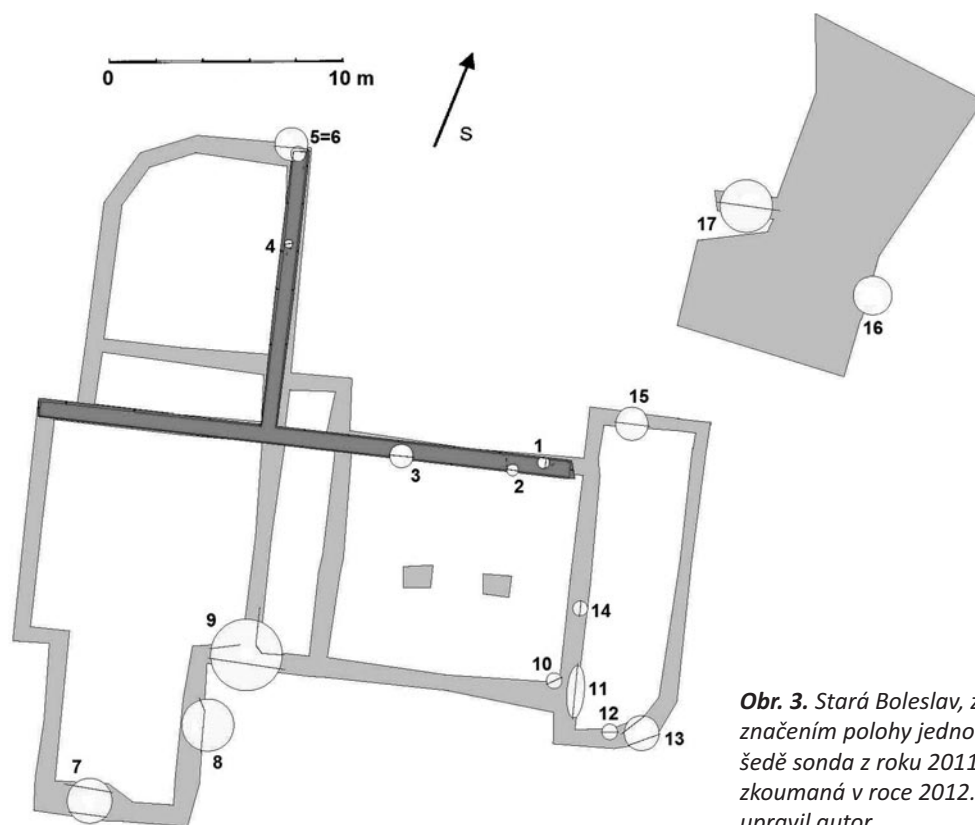

Obr. 2. Stará Boleslav, lokalizace zkoumané plochy s vyznačením rozsahu výzkumu. Tmavě šedě sonda z roku 2011, světle šedě plocha zkoumaná v roce 2012. Vyhotožil M. Kotek.

1–2 m“ (Boháčová 2003, 60–62). Již před tím zde byl realizován vrtný průzkum (celkem 14 vrtů), který zastihl vrstvy o mocnosti několika decimetrů (Boháčová 2003, 62, 105). Všechny tyto práce proběhly s cílem zachytit uvažované opevnění nebo nalézt hroby související s výše zmíněným pohřebištěm.

2. PŘÍČINA A OKOLNOSTI VÝZKUMU

Záchranný archeologický výzkum na předmětném pozemku (obr. 1) byl vyvolán záměrem výstavby rodinného domu (č. parcely 21/3, následně plocha nového rodinného domku stavební parcela č. 21/7). Podle sdělení stavebníka měly být hloubeny pouze základové pasy a přípojky inženýrských sítí. Zbylá plocha domu neměla být dotčena terénními aktivitami. Vzhledem k situování v okrajové části uvažovaného předhradí staroboleslavského hradiště byl uplatněn požadavek na provedení záchranného archeologického výzkumu. V první etapě (24.–29. 11. 2011) byly vyhloubeny dvě zjišťovací sondy, situované v místech budoucích základových pasů. V sondách (sondy 1 a 2) byla zjištěna jednoduchá terénní situace a minimální množství objektů (2 jámy, 3 kulové jamky) a také malé množství drobných movitých nálezů (obr. 2 a 3). Proto byl se stavebníkem pro další etapu dohodnut postup, při němž mohou být vyhloubeny rýhy pro základové pasy a eventuální zjištěné archeologické situace (především objekty) budou zdokumentovány a prozkoumány ve stěnách a na dně rýh.

Obr. 3. Stará Boleslav, zkoumaná plocha s vyznačením polohy jednotlivých objektů. Tmavě šedě sonda z roku 2011, světle šedě plocha zkoumaná v roce 2012. Vyhotožil M. Kotek, upravil autor.

Obr. 4. Stará Boleslav, plocha zkoumaná v roce 2012, pohled od severu. Foto autor.

Druhá etapa proběhla ve dnech 15.–22. 5. 2012. Nejprve byly pod dohledem pracovníků Městského muzea v Čelákovících vyhloubeny základové rýhy (obr. 4). Následně proběhla dokumentace zjištěných objektů. Proti původní dohodě provedl stavebník také skrývku příjezdové komunikace. Zde mohl být největší narušený objekt (OBJ 17/12) prozkoumán plošně s mírným rozšířením plochy (obr. 2 a 3). Při hloubení základových rýh bylo navíc zjištěno, že v období mezi oběma etapami byly neohlášeně položeny inženýrské sítě. Byly však provedeny protlakem, takže možnost eventuálního záchranného výzkumu byla minimální (Frolík 2016). Zkoumaná plocha obdržela v systému evidence archeologických zásahů ve Staré Boleslavi označení sonda CV.

Archeologický výzkum prováděl Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i. (J. Frolík) ve spolupráci s firmou Osina Archo, s. r. o. (T. Lastovica, J. Schenk, J. Švédová), která zajistila také geodetické práce (M. Kotek). Archeologický výzkum probíhal standardním způsobem s rozebíráním po přirozeně vzniklých vrstvách s dokumentací formou standardizovaného záznamu pomocí klíčových slov podle upraveného manuálu Muzea města Londýna (Spence 1990). V roce 2011 do předem připravených formulářů, v roce 2012 popisem přímo do terénní dokumentace. Průběžně byla pořizována fotografická a kresebná dokumentace (plány a řezy).

3. PŘÍRODNÍ PODMÍNKY

Stará Boleslav je situována na vyvýšeném místě na pravém břehu Labe. Geomorfologicky náleží k České vysočině, jednotka Česká křídlová tabule a dále k Mělnické kotlině. Ostroh, na kterém se Stará Boleslav nachází, převyšuje okolní nivou o 2 až 6 m (Boháčová 2003, 12). Zkoumaná plocha se nachází na západním okraji ostrohu, a to nad zaniklým (dnes zavezeným) ramenem Labe. Zkoumaná plocha sloužila před výstavbou jako zahrada.

4. POPIS NÁLEZOVÉ SITUACE

V roce 2011 byly vyhloubeny dvě sondy ve tvaru písmene „T“ v místech budoucích základových pasů (obr. 3). Prozkoumáno a dokumentováno bylo nalezené souvrství, sestávající včetně podloží maximálně ze čtyř uloženin, a pět objektů (01/11 až 05/11).

Souvrství (obr. 5) sestávalo z povrchového drnu (prachový písek, kyprý, tmavá hnědá šed', uloženina 1), který nasedal na ulehlou prachovou hlínu (tmavá hnědá šed') s malou příměsí fragmentů malty a stavebního materiálu (uloženina 2). Níže se nacházela heterogenní uloženina 3, sestávající z kyprého okrového prachového písku (70 %) a tmavé hnědošedé prachové hlíny (30 %). Tato uloženina nasedala na podloží (označena jako uloženina 4 nebo „podloží“ – středně ulehlý okrový prachový písek). Uloženiny 1 až 3 poskytly nevelké množství archeologických nálezů. Všechny objekty zkoumané v roce 2011 byly zahloubeny do uloženiny 3 a překryty uloženinou 2.

V roce 2012 byly dokumentovány objekty zjištěné/narušené při hloubení základových rýh pro dům a v ploše budoucí příjezdové komunikace. Dokumentována mohla být pouze situace ve stěnách výkopů a části objektů, zasahují do plochy rýh, ale jen pod úroveň jejich dna. Rýhy byly převážně zahloubeny až pod úroveň podloží, a to až do 0,7 m. Přitom bylo možno dokumentovat dvě jeho úrovně. Povrchovou – okrový jemný písek (totožnou s uloženinou 4 z roku 2011) o mocnosti až 0,5 m a níže uloženou – střední rezavý písek. Situace nad podložím odpovídala zjištěním z roku 2011.

Povrchová vrstva (uloženina 1/2012) byla tvořena orníci (tmavá hněd', prachový písek) a je totožná s uloženinou 2/2011, při čemž povrchový drn nebyl jako zvláštní uloženina vyčleněn. Uloženina 1/2012 nasedala na vrstvu hnědého prachového písku (uloženina 2/2012), která se dochovala pouze lokálně. Označena byla jako podorničí.

Popis objektů

Rozměry při popisu objektů jsou uváděny v metrech. Zkratka „doch.“ znamená neúplný rozměr.

Objekt 01/11

Kulová jamka, zasahující do plochy sondy pouze částečně (obr. 3 a 6:A,B). Oválný tvar, dno ploché, stěny přímé. Rozměry: doch. 0,25 × 0,4 m, hloubka 0,2 m. Výplň: světlá šed', prachová hlína (90 %); skvrny – okr, písek (10 % – obr. 6:A-7). Bez nálezů.

Objekt 02/11

Kulová jamka, zasahující do plochy sondy většinou svého přibližně kruhového půdorysu (obr. 3 a 6:C), dno miskovité (U profil), stěny přímé, nepravidelné. Rozměry: průměr 0,5 m, hloubka 0,42 m. Výplň: šedá hněd', písčité hlína (100 %). Bez nálezů.

Objekt 03/11

Jáma, zasahující do plochy sondy převážnou částí půdorysu (obr. 3 a 6:D). Tvar nepravidelný (ovál?), stěny nepravidelné, šikmé, dno miskovité, nepravidelné. Rozměry: doch. 0,96 × 0,65 m, hloubka 0,36 m. Výplň: starší uloženina 6 – hněd', prachová hlína (98 %); 2 % drobků, mazanice; mladší uloženina 7 – šed', prachová hlína (80 %); 20 % skvrny, okr, písek. Bez nálezů.

Objekt 04/11

Kulová jamka, nepravidelný ovál, stěny přímé šikmé, dno ploché, rovné (obr. 3 a 7:B). Rozměry: 0,3 × 0,22 m, hloubka 0,12 m. Výplň: tmavá hněd', písčité hlína (98 %); 2 % skvrny, okr, písek (obr. 7:B-8). Bez nálezů.

Objekt 05/11 = 06/12

Jáma, zkoumaná v roce 2011 (s označením 05/11 – obr. 3 a 7:A,B) byla narušena při hloubení základové rýhy v roce 2012 (s označením 06/12 – obr. 8:A). Jednalo se o jámu neurčitelného tvaru, v roce 2011 zasahovala do sondy pouze menší nepravidelnou částí, v roce 2012 měla přístupná část, zahloubená do podloží tvar kruhové úseče. Stěny přímé a šikmé. Jáma musela mít nepravidelně zahloubené dno, v části zkoumané v roce 2011 bylo ploché a rovné. V rozšířené části, dokumentované v roce 2012, nebylo dno v hloubce větší, než byla v roce 2011, dosaženo. Rozměry: doch. 0,86 × 0,6 m, hloubka doch. 0,56 m. Výplň sestávala ze dvou uloženin. Mladší – střední hnědá šed', prachový písek, středně ulehlá (99 %); 1 % – mazanice, drobků (obr. 8:A-5). Starší – světlá hnědá šed', prachový písek, středně ulehlá

(85 %); 15 % – skvrny, béžová žluť, písek a hnědá šed', prachový písek (totožná s výplní popsanou v roce 2011; obr. 7:A-4 a 8:A-6). Objekt byl mezi oběma sezónami výzkumu narušen recentním potrubím kladeným protlakem.

Nálezy: keramika (8 zlomků – obr. 18:1–4); zvířecí kosti; brousek (? – 1 zlomek – obr. 29:24).

Objekt 07/12

Jáma, zjištěna pouze v obou protilehlých stěnách výkopů (obr. 3 a 9). Tvar neurčitelný, stěny nepravidelné šikmé, dno mísovitě, profil široce rozevřeného písmene „V“. Rozměry: doch. délka na řezu 2,65 m, šířka – více než 0,6 m (přesahuje šířku základové rýhy), doch. hloubka 0,75 m. Výplň sestávala ze dvou uloženin. Starší – světlá šedá žluť, jemný písek (70 %); 30 % – skvrny, šedá hněd', prachový písek (obr. 9:A-4 a 9:B-4). Mladší – střední šedá hněd', prachový písek, středně ulehlá (99 %); 1 % – drobký, uhlíky (obr. 9:A-3 a 9:B-3). Objekt byl zahlouben do podloží.

Nálezy: keramika (20 zlomků – obr. 18:5–12); zvířecí kosti; mazanice; kameny.

Objekt 08/12

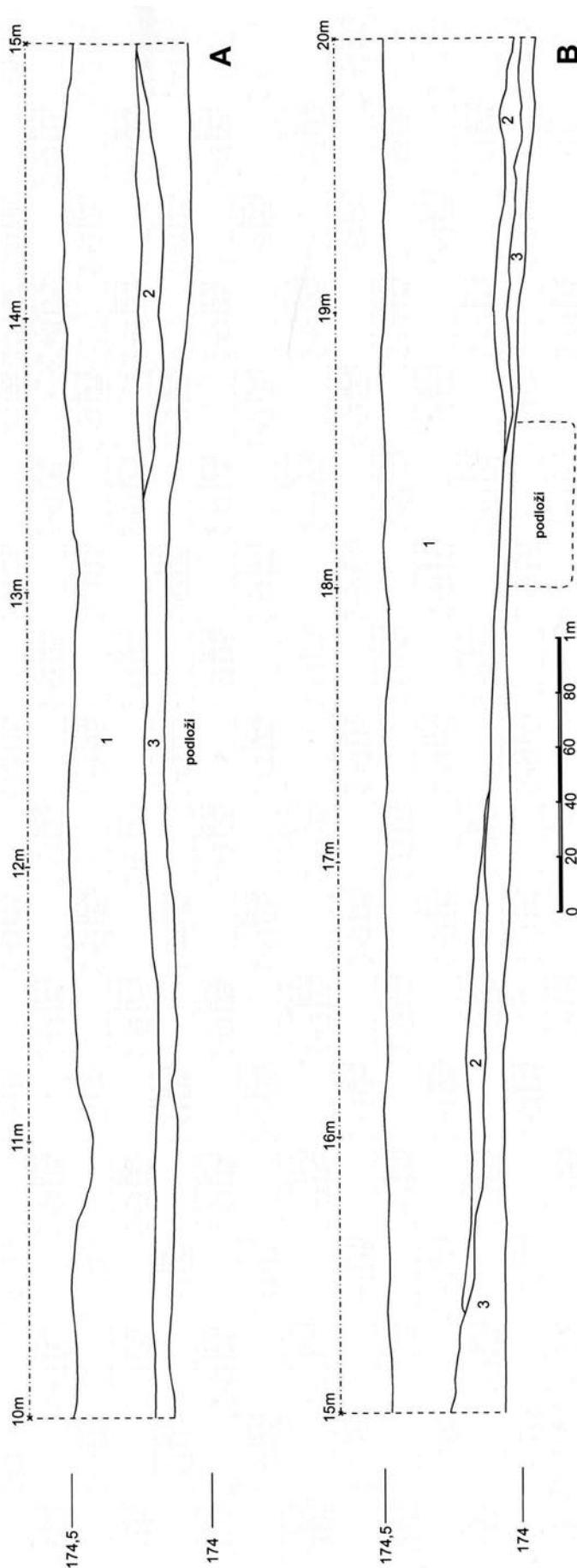
Jáma, zjištěna pouze ve stěně výkopu (obr. 3 a 8:B). Tvar neurčitelný, stěny nepravidelné, přímé, dno miskovitě („U“ profil). Rozměry: doch. délka na řezu 1,55 × 0,3 m, hloubka 0,95 m. Výplň sestávala ze tří uloženin. Nejmladší – střední šedá žluť, jemný písek (100 % – obr. 8:B-5). Prostřední – střední šedá hněd', prachový písek (82 %); 15 % – proplástky, střední šedá žluť, písek; 3 % – malé kamínky, kámen (obr. 8:B-6). Nejstarší – střední hnědá šed', prachový písek (55 %); 45 % – proplástky, střední šedá žluť, písek (obr. 8:B-7). Objekt byl zahlouben do uloženiny 3/2011.

Nálezy: keramika (3 zlomky – obr. 18:13); střešní taška (1 zlomek).

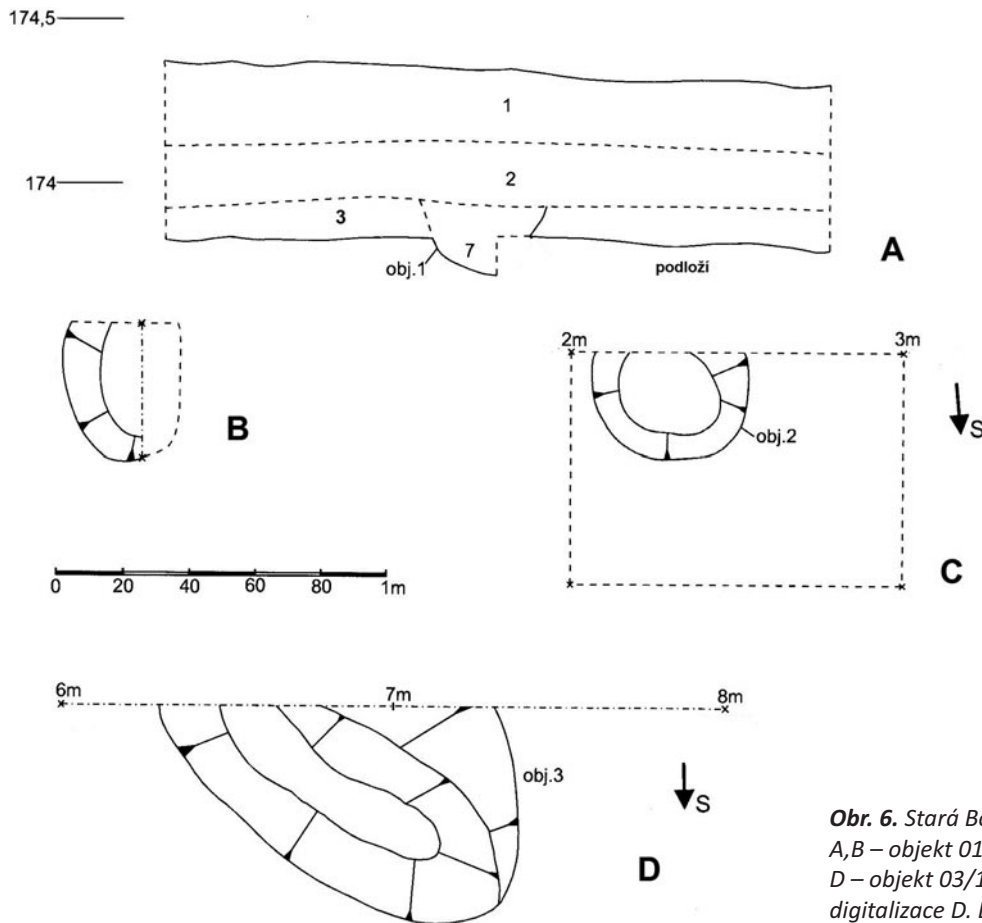
Objekt 09/12

Rozměrná jáma, zjištěna pouze ve stěnách výkopů (obr. 3 a 10). Vzhledem k situování na spojnici dvou základových rýh lze zčásti rekonstruovat rozměry. Tvar neurčitelný, stěny nepravidelné, šikmé, dno miskovitě (široce rozevřené „U“). Rozměry: 2,1 × doch. 2,0 m, hloubka 0,8 m až více než 0,9 m. Výplň sestávala ze dvou uloženin. Mladší – střední černá hněd', prachový písek, kyprá (100 % – obr. 10:uloženina 5). V rámci této uloženiny byl evidován proplást – světlá běž, jemný písek, kyprý (100 % – obr. 10:uloženina 6). Starší – střední hněd', písčitá hlína, mírně ulehlá (99 %); 1 %, drobký, uhlíky (obr. 10:uloženina 7). Objekt byl zahlouben do uloženiny 3/2011.

Nálezy: keramika (11 zlomků – obr. 19:1–5); zvířecí kosti.

Obr. 5. Stará Boleslav, sonda 2011, jižní řez. Kreslil T. Lastovica, digitalizace D. Dvořáček.

Obr. 6. Stará Boleslav, sonda 2011.
A, B – objekt 01/11; C – objekt 02/11;
D – objekt 03/11. Kreslil T. Lastovica,
digitalizace D. Dvořáček.

Objekt 10/12

Kúlová jamka (?), zjištěna pouze ve stěně výkopu (obr. 3 a 11:A). Tvar neurčitelný, „U“ profil, stěny hladké, přímé. Rozměry: délka na řezu (průměr?) 0,42 m, hloubka 0,2 m. Výplň – střední šedá hněď, písčité hlína (95 %); 5 % skvrny, písek (obr. 11:A-5). Objekt byl zahlouben do podloží.

Nálezy: keramika (12 zlomků – obr. 18:14–19); zvířecí kosti.

Objekt 11/12

Jáma, zjištěna pouze ve stěně výkopu (obr. 3 a 11:C). Tvar neurčitelný, stěny šikmé nepravidelné, dno ploché rovné. Rozměry: doch. délka na řezu 1,2 m, hloubka 0,3 m. Výplň – tmavá hnědá čern, prachový písek, kyprá (90 %); 10 % – skvrny, béžová žluť, jemný písek (obr. 11:C-6). Objekt byl zahlouben do podloží.

Nálezy: keramika (5 zlomků – obr. 19:6,8).

Objekt 12/12

Jáma, zjištěna pouze ve stěně výkopu (obr. 3 a 12:A). Tvar neurčitelný, stěny šikmé, hladké, dno miskovitě (profil – široce rozevřené „U“). Rozměry: doch. délka na řezu 0,72 m, hloubka 0,36 m. Výplň – střední šedá hněď, prachový písek, středně ulehlá (95 %); 5 % – skvrny, rezavý jemný písek (obr. 11:A-4). Objekt byl zahlouben do podloží.

Nálezy: keramika (3 zlomky – obr. 19:7); mazanice.

Objekt 13/12

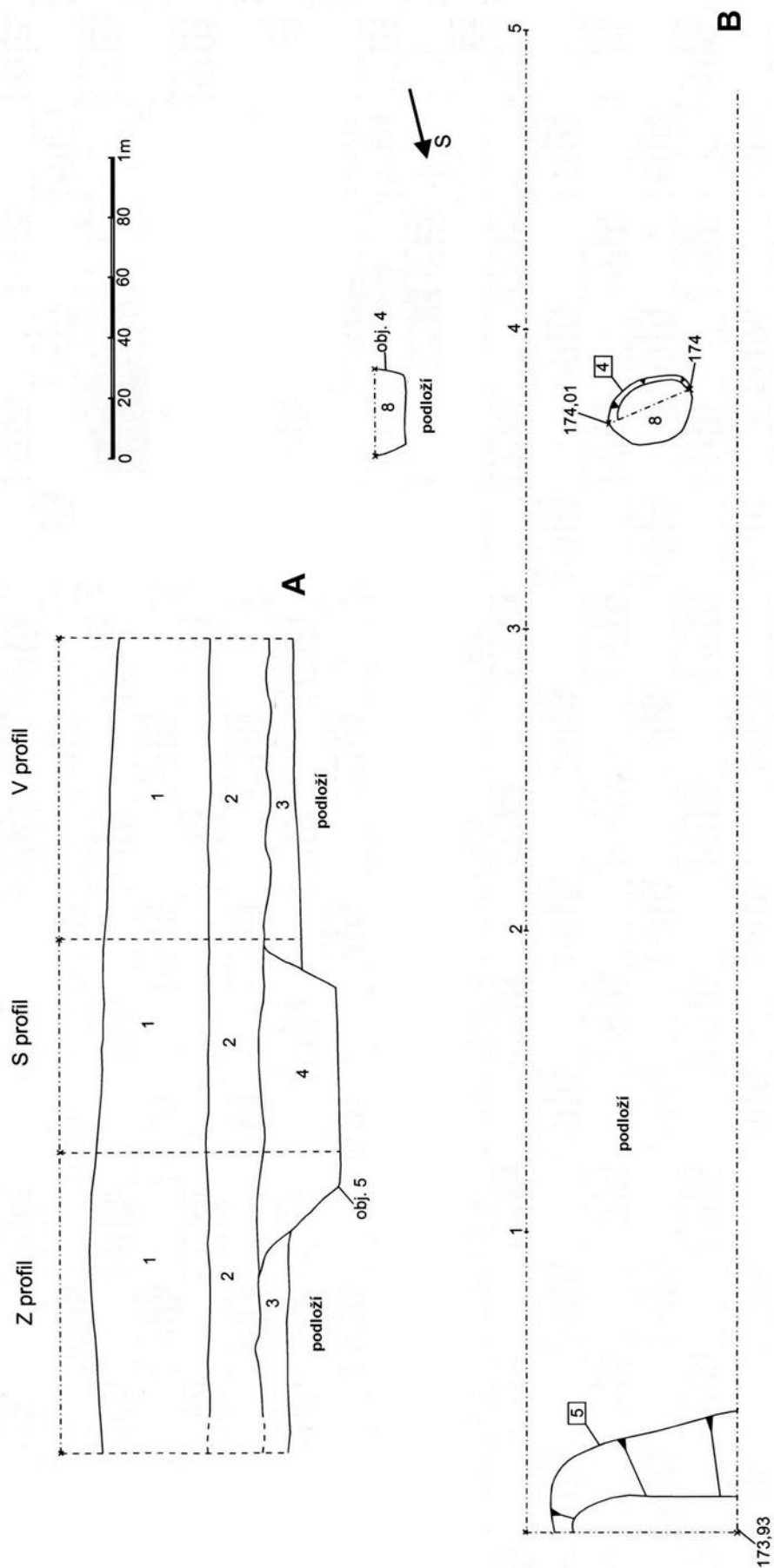
Jáma, zjištěna pouze na obou protilehlých stěnách výkopu (obr. 3 a 12:C,D). Tvar neurčitelný, stěny přímé hladké, dno miskovitě (profil – široce rozevřené „U“). Rozměry: 0,82 × více než 0,6 m (= šířka rýhy), hloubka 0,24 m. Výplň – střední šedá hněď, prachový písek, středně ulehlá (97 %); 3 % – skvrny, rezavý jemný písek (obr. 12:C-5 a 12:D-5). Objekt byl zahlouben do podloží.

Nálezy: keramika (5 zlomků – obr. 19:12,13); zvířecí kosti; struska.

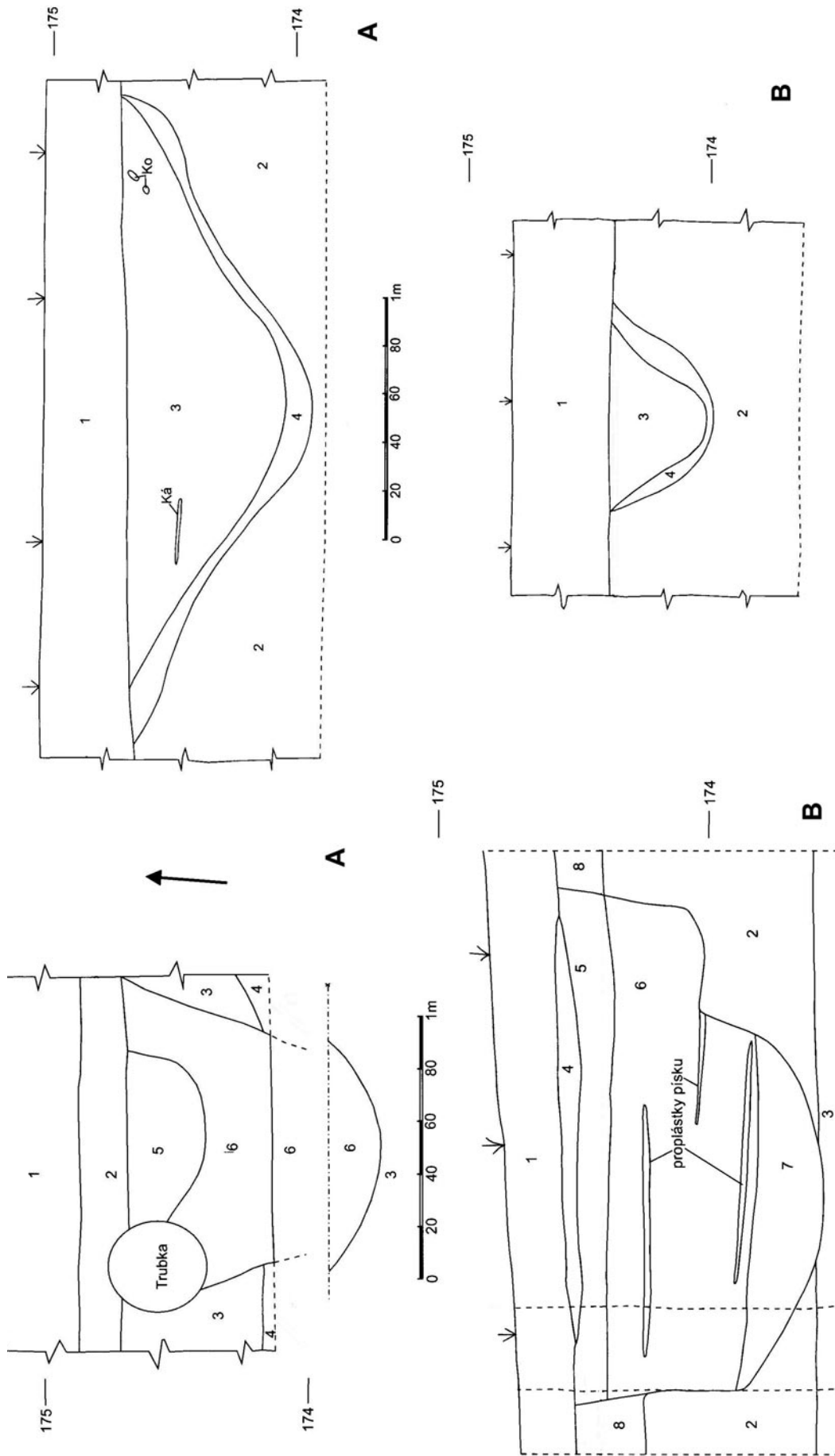
Objekt 14/12

Kúlová jamka, zjištěna pouze ve stěně výkopu (obr. 3 a 11:B). Tvar neurčitelný, stěny šikmé, nepravidelné, „V“ profil. Rozměry: doch. délka na řezu 0,4 m, hloubka 0,73 m. Výplň – hnědá šed, prachový písek, středně ulehlá (99 %); 1 % – drobků, uhlíky (obr. 11:B-3). Objekt byl zahlouben do podloží, horní část zasahuje až do uložení 2/2011.

Nálezy: keramika (6 zlomků – obr. 19:9–11); mazanice.

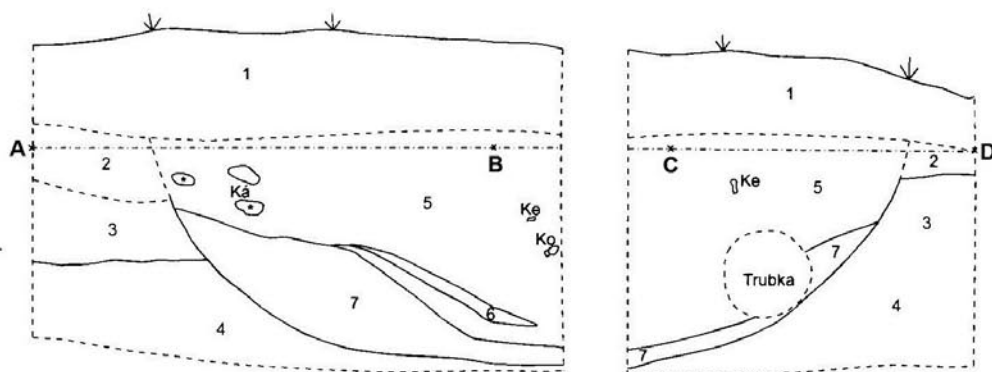
Obr. 7. Stará Boleslav, sonda 2011. A – objekt 05/11; B – objekty 04/11 (půdorys a řez) a 05/11 (půdorys). Kreslil P. Žák, digitalizace D. Dvořáček.

Obr. 9. Stará Boleslav, sonda 2012. A – objekt 07/12, severní řez; B – objekt 07/12, jižní řez.
Kreslili J. Schenk a J. Švédová, digitalizace D. Dvořáček.

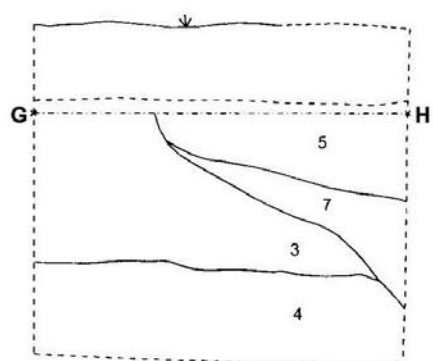
Obr. 8. Stará Boleslav, sonda 2012. A – objekt 05/11=06/12; B – objekt 08/12.
Kreslili J. Schenk a J. Švédová, digitalizace D. Dvořáček.

175—

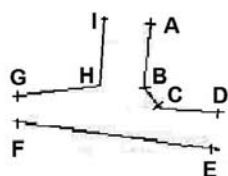
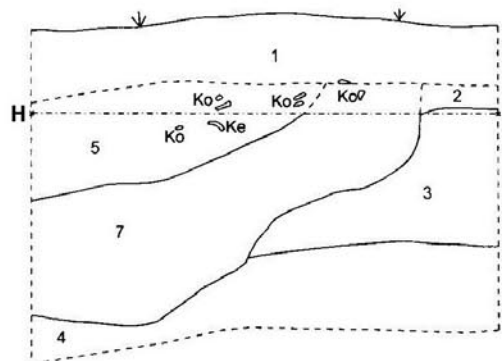

174—

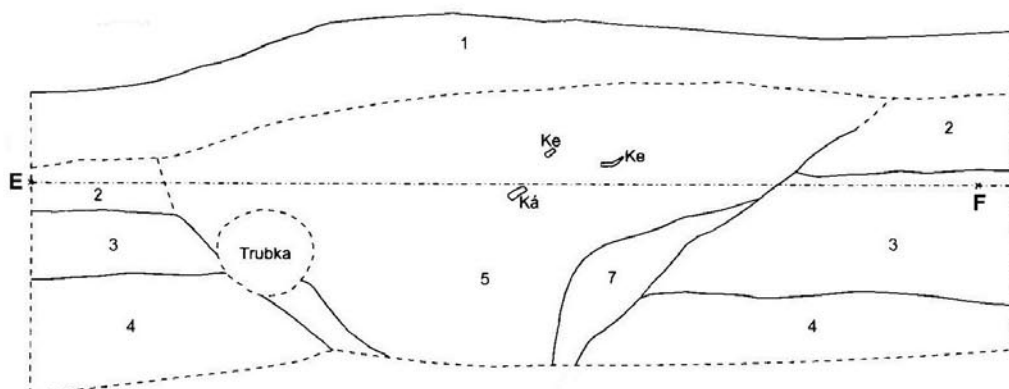
— 175

— 174

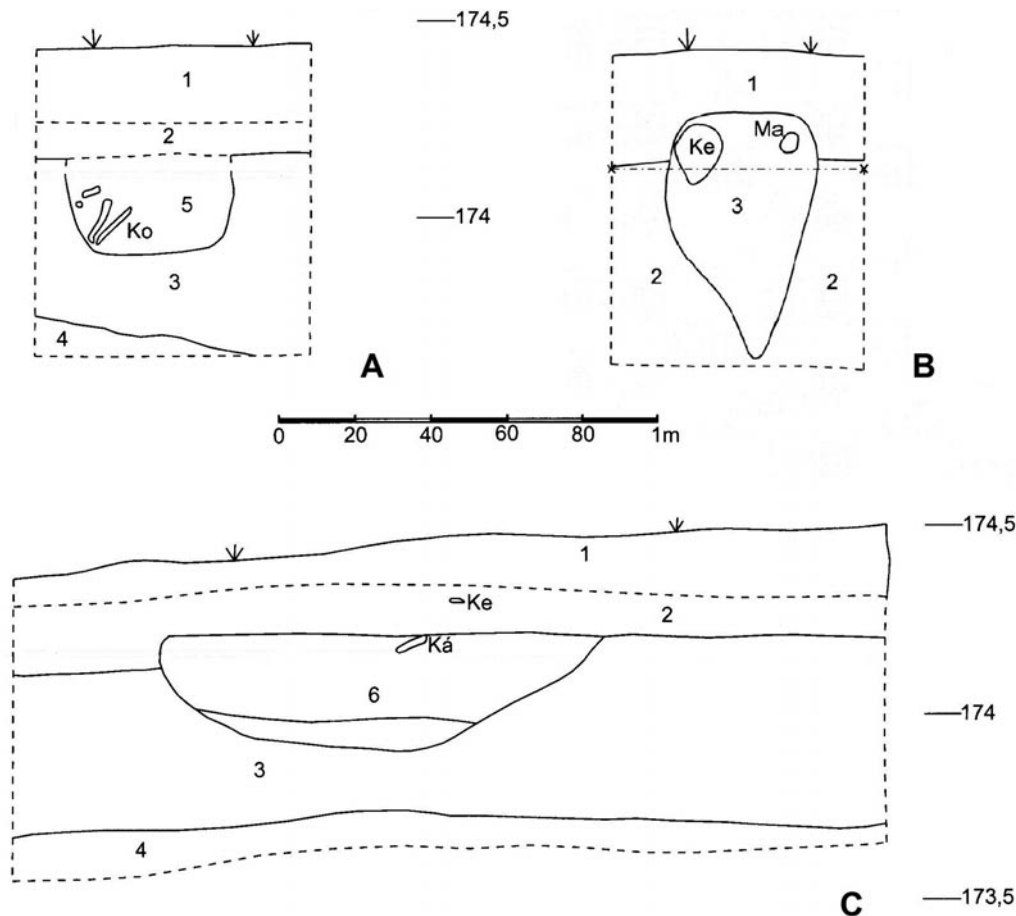

— 175

— 174

Obr. 10. Stará Boleslav, sonda 2012. Objekt 09/12, řezy s vyznačením jejich polohy. Kreslila J. Švédová, digitalizace D. Dvořáček.

Obr. 11. Stará Boleslav, sonda 2012. A – objekt 10/12; B – objekt 14/12; C – objekt 11/12. Kreslili J. Schenk a J. Švédová, digitalizace D. Dvořáček.

Objekt 15/12

Kulová jamka (?), zjištěna ve stěně výkopu a také na dně rýhy (obr. 3 a 12:B). Tvar pravděpodobně kruhový (podle části zasahující do plochy výkopu), stěny hladké, prohnuté, dno se nacházelo pode dnem výkopu. Rozměry: délka na řezu (průměr?) 0,65 m, hloubka max. 0,54 m. Výplň – střední hněď, prachový písek, kyprá (90 %); 10 % – skvrny, běžová žluť, jemný písek (obr. 12:B-4). Objekt byl zahlouben do uložení 3/2011.

Nálezy: keramika (6 zlomků – obr. 19:14–17); zvířecí kosti.

Objekt 16/12

Rozměrnější jáma, zjištěna ve stěně výkopu a v ploše skrývky před ní (obr. 3 a 13). Tvar nepravidelný ovál (obr. 14), stěna šikmá přímá, dno nezjištěno (nacházelo se pod úrovní skrývky). Rozměry: délka na řezu doch. 1,0 m, hloubka doch. 0,2 m. Výplň – střední hnědá šed', prachový písek, středně ulehlá (95 %), 5 % skvrny, hněď, prachový písek (obr. 13:uloženina 5). Objekt byl zahlouben do podloží.

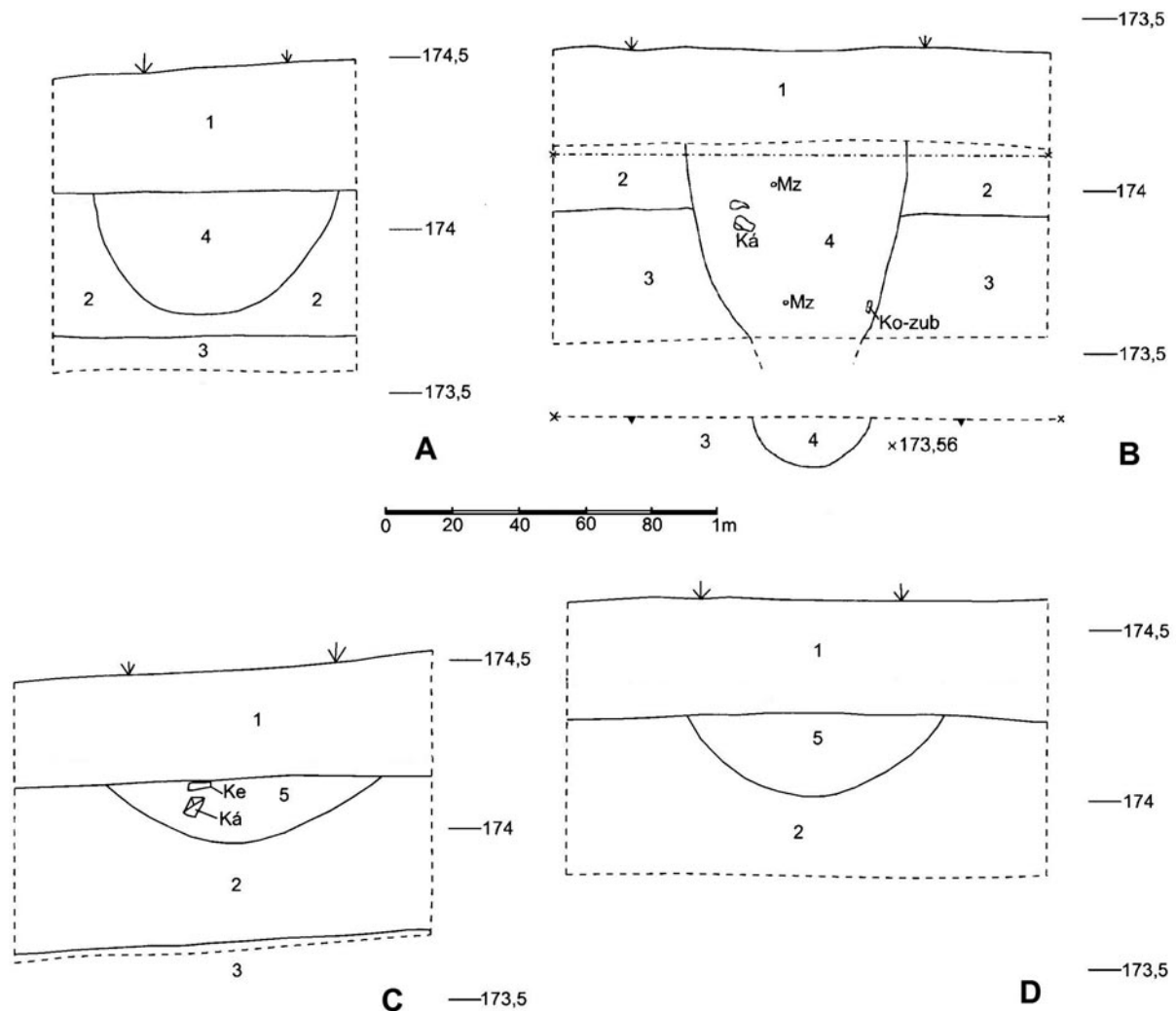
Nálezy: keramika (10 zlomků – obr. 20:1–7); střešní taška (1 zlomek); zvířecí kosti.

Objekt 17/12

Rozměrná jáma, zjištěna ve stěnách výkopů a v ploše rýhy mezi nimi (obr. 3). Tvar nepravidelný ovál, stěny šikmé, nepravidelné, dno ploché, nepravidelné (obr. 15–17). Rozměry: doch. 2,7 × 1,9 m, hloubka 0,7 m. Výplň – střední šedá hněď, prachový písek, mírně ulehlý (92 %); 2% – drobků, uhlíky; 3 % – drobků, mazanice; 3% – malé kamínky až kameny (obr. 15:uloženina 4). Objekt byl zahlouben do uložení 3/2011.

Nálezy: keramika (248 zlomků – obr. 22–27 a 29:22); mazanice; zvířecí kosti; železný nůž (obr. 29:23); opukový kámen; mazanice; střešní taška (1 zlomek).

Další nálezy byly získány při skrývce v roce 2012 (keramika – 69 zlomků – obr. 28 a 29:2–4,21; zvířecí kosti; kovový žeton) a ze sběrů ve vykopané hlíně (keramika – 61 zlomků – obr. 29:1,6–20; zvířecí kosti; střešní taška – 1 zlomek). V roce 2011 to byly uložení 1/2011 (keramika – 22 zlomků – obr. 21:21–27; zvířecí kosti), 2/2011 (keramika – 38 zlomků – obr. 21:1–20; zvířecí kosti; střešní taška – 1 zlomek) a 3/2011 (keramika – 20 zlomků – obr. 20:8–17; zvířecí kosti; kameny).

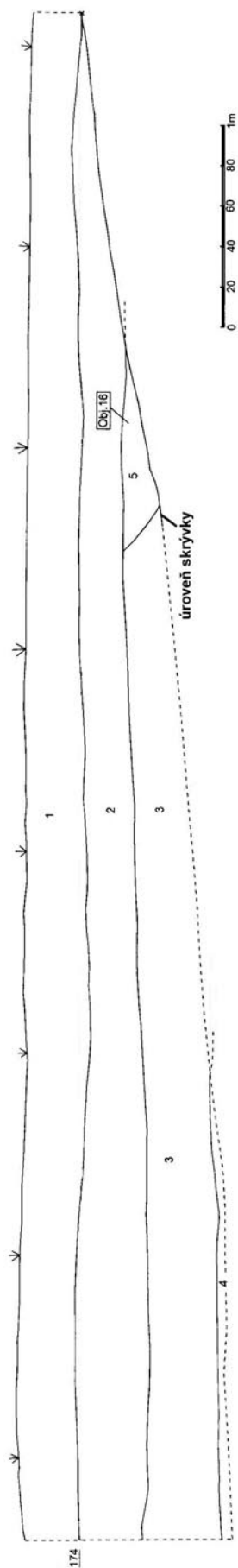

Obr. 12. Stará Boleslav, sonda 2012. A – objekt 12/12; B – objekt 15/12; C – objekt 13/12, severní řez; D – objekt 13/12 – jižní řez. Kreslili J. Schenk a J. Švédová, digitalizace D. Dvořáček.

Na zkoumané ploše byla zjištěna velmi jednoduchá terénní situace. Na podložní písek (uloženina 4/2011) nasedala heterogenní uloženina (3/2011), sestávající z podložního písku a hlinité složky. Jedná se o narušenou povrchovou část podloží, kontaminovanou lidskými aktivitami. Můžeme ji považovat za kulturní vrstvu. Překryta byla hlinitou uloženinou (2/2011, „podorničí“), kterou můžeme charakterizovat jako kulturní vrstvu (podle přítomnosti raně středověké keramiky), ale také zasaženou novověkými aktivitami (přítomnost střešní tašky). Vývoj se uzavřel vznikem zahradního drnu (uloženina 1/2011, „ornice“). Popsané souvrství a nevelký počet zjištěných objektů ukazuje, že zkoumaná plocha nebyla v minulosti nijak intenzivně užívána a nacházela se nejspíše na okraji sídlištně využívaného areálu („předhradí“). Charakteristika uloženin 2/2011 a 1/2011 ukazuje, že ve vrcholném středověku a v novověku byla plocha nejspíše využívána jako pole, louka nebo zahrada.

Jednotlivé objekty lze charakterizovat jenom velmi obecně. Část náleží kúlovým jamkám (objekty 1/11, 2/11, 4/11, 15/12 a pravděpodobně též 10/12 a 14/12), ale nelze rekonstruovat část nějakého půdorysu. Zbytek tvoří jámy různých tvarů a profilů, ale u žádné nelze určit původní funkci. Všechny zřejmě sloužily druhotně k uložení odpadu, což je nejmarkantněji doloženo u objektu 17/12 především proto, že mohl být zkoumán v ploše.

Podle úrovně, z níž byly objekty zahloubeny, je můžeme rozdělit na dvě etapy. Část objektů a kúlových jam je překryta některou z uloženin (kulturní vrstvou, uloženiny 2/2011 nebo 3/2011) – objekty 1/11 až 3/11, 5/11=6/12, 10/12, 11/12 a 16/12. Další jsou překryty pouze ornici nebo drnem – objekty 7/12 až 9/12, 12/12 až 15/12 a 17/12. U druhé skupiny je tato charakteristika pouze podmíněná, protože na části zkoumané plochy se kulturní vrstva nevytvořila, nebo byla během mladšího vývoje odstraněna.

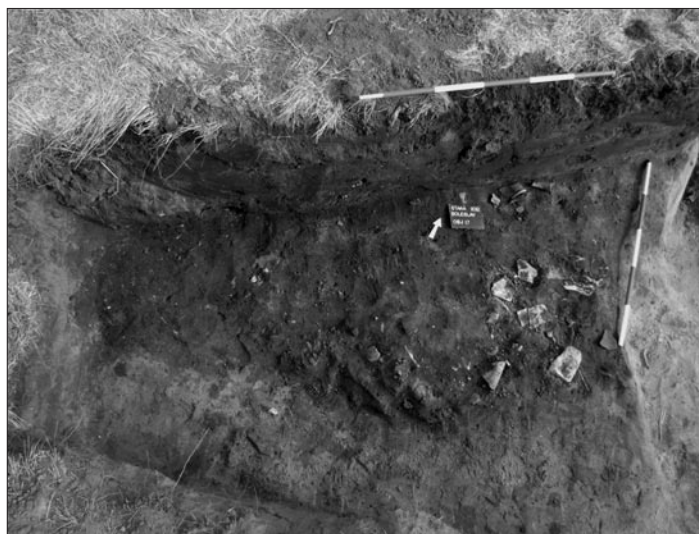

173

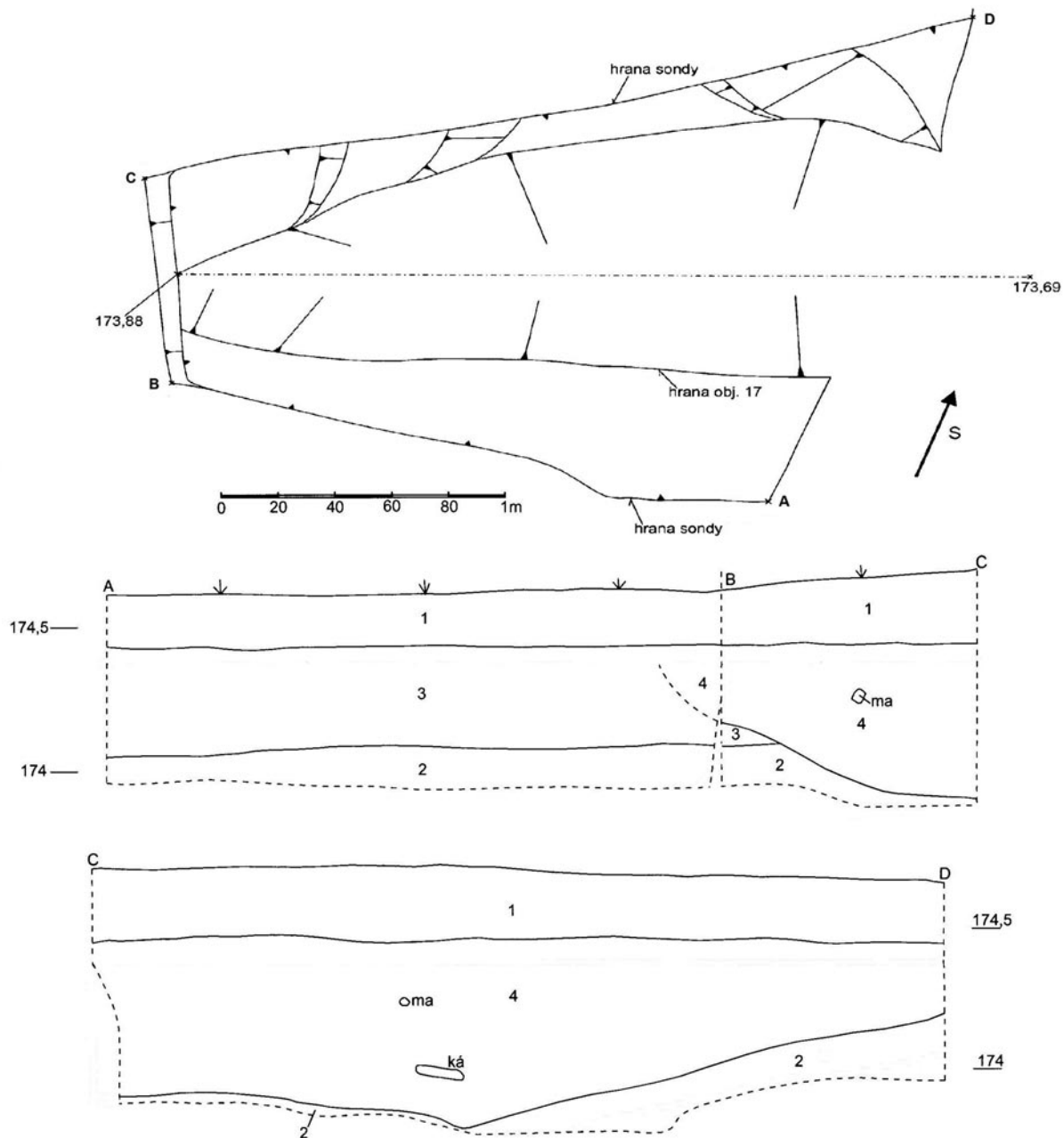
Obr. 13. Stará Boleslav, sonda 2012. Řez východní stěnou sondy s objektem 16/12. Kreslila J. Švédová, digitalizace D. Dvořáček.

Obr. 14. Stará Boleslav, sonda 2012. Pohled od západu na zbytek objektu 16/12 před vybráním. Foto J. Švédová.

Obr. 16. Stará Boleslav, sonda 2012. Objekt 17/12, zbytek objektu v ploše výkopu před vybráním. Pohled od jihu. Foto J. Švédová.

Obr. 15. Stará Boleslav, sonda 2012. Objekt 17/12, půdorys a řezy. Kreslili J. Schenk a J. Švédová, digitalizace D. Dvořáček.

Obr. 17. Stará Boleslav, sonda 2012. Objekt 17/12, zbytek objektu v ploše výkopu po vybrání výplně. Pohled od jihu. Foto J. Švédová.

5. ROZBOR NÁLEZŮ

Během archeologického výzkumu bylo získáno větší množství nálezů, jejichž stručný výčet je podán u každého objektu. Převážnou část tvoří zlomky keramiky, získány byly také zvířecí kosti a mazanice. Kovové předměty zastupuje několik železných zlomků, ojediněle byly vyzdvíženy též zlomky stavebního materiálu a kamenů.

Pro analýzu keramiky byl užit postup aplikovaný autorem na soubory z Pražského hradu a jeho zázemí (Frolík 1987; 1995; 1997; 1999; 2014; 2017; Frolík – Maříková-Kubková – Růžičková – Zeman 2000), protože již podle pozorování z doby provádění záchranných archeologických výzkumů v 80. a 90. letech minulého století spadá staroboleslavská raně středověká keramika z převážné části do pražského keramického okruhu, a proto je možné místní keramiku napojit na pražský chronologický vývoj. V analýze je využita profilace okrajů nádob a technologické provedení (technologické skupiny).

Profilace okrajů nádob vychází z definovaných základních skupin, při čemž jejich škála je užší než u keramiky pražské – jednoduše profilovaný, límcovitý, kalichovitý, nepravé okružní, malý vzhůru vytažený a velký vzhůru vytažený (definice Pavlů 1971; Smetánka 1973; Čiháková 1984; Frolík 1987). Při přiřazování některých okrajů ke konkrétní skupině se nelze vyhnout určitému stupni subjektivního posuzování. Celkově se však jedná o velmi malou část z celkového počtu okrajových zlomků. Podle makroskopicky pozorovatelných technologických rysů je keramika členěna do jednotlivých „technologických“ skupin. Kritérium pro zařazení k jednotlivým skupinám je ostřivo (velikost, charakter – např. písčité, slídnaté), výpal (barva, tvrdost), technologické provedení povrchu (hlazení, formování stěn nádob) a v menší míře barva zlomku. Posuzování probíhá pouze na základě optického posouzení. I zde je nutné počítat s určitou mírou subjektivního pozorování, a to především u zlomků, jejichž technologické charakteristiky jsou na hranici přiřazení ke konkrétní skupině. Posouzení technologického provedení dovoluje pracovat také s nezdobenými keramickými zlomky, které obvykle tvoří převážnou část jednotlivých souborů. V některých případech je tak identifikováno zastoupení keramických skupin, které nejsou zastoupeny mezi okrajovými nebo zdobenými zlomky.

Vyčleněny byly skupiny „H1“ (H1) s variantou „H1P“ (H1P), „H2“ (H2) s variantou „H2P“ (H2P), „J“ (J), „JK“ (JK), „JP“ (JP), „kalichovitá“ (K), „HK“ (HK), „S/T“ (S/T), „tuha“ (T), „VS2“ (VS2), „G1“ (G1) a „G2“ (G2).¹

Skupina „kalichovitá“: makroskopické písčité ostřivo, krupičkový drsný povrch, silnější stěny, zesílení na podhrdlí směrem dovnitř, často přetah na povrchu, barva povrchu převážně (ne však vždy) v šedých odstínech (původní definice Čiháková 1984).

Skupina „JK“: blíží se technologii „kalichovitě“ (kvalitní výpal), krupičkový povrch, písčité ostřivo, převážně šedá barva, kolísající ovšem v různých odstínech od téměř bílé po téměř černou. Ostřivo je však nápadně jemnější, tudíž i krupičkový povrch je jemnější.

Skupina „J“: ostřivo velmi jemné, mikroskopické, na omak nezachytitelné. Některé střepy působí opticky dojmem, že ostřiva nebylo použito, povrch hladký, výpal kvalitní, barva převážně šedá až černá. Opticky působí dojmem skupiny „kalichovitě“ bez použití ostřiva.

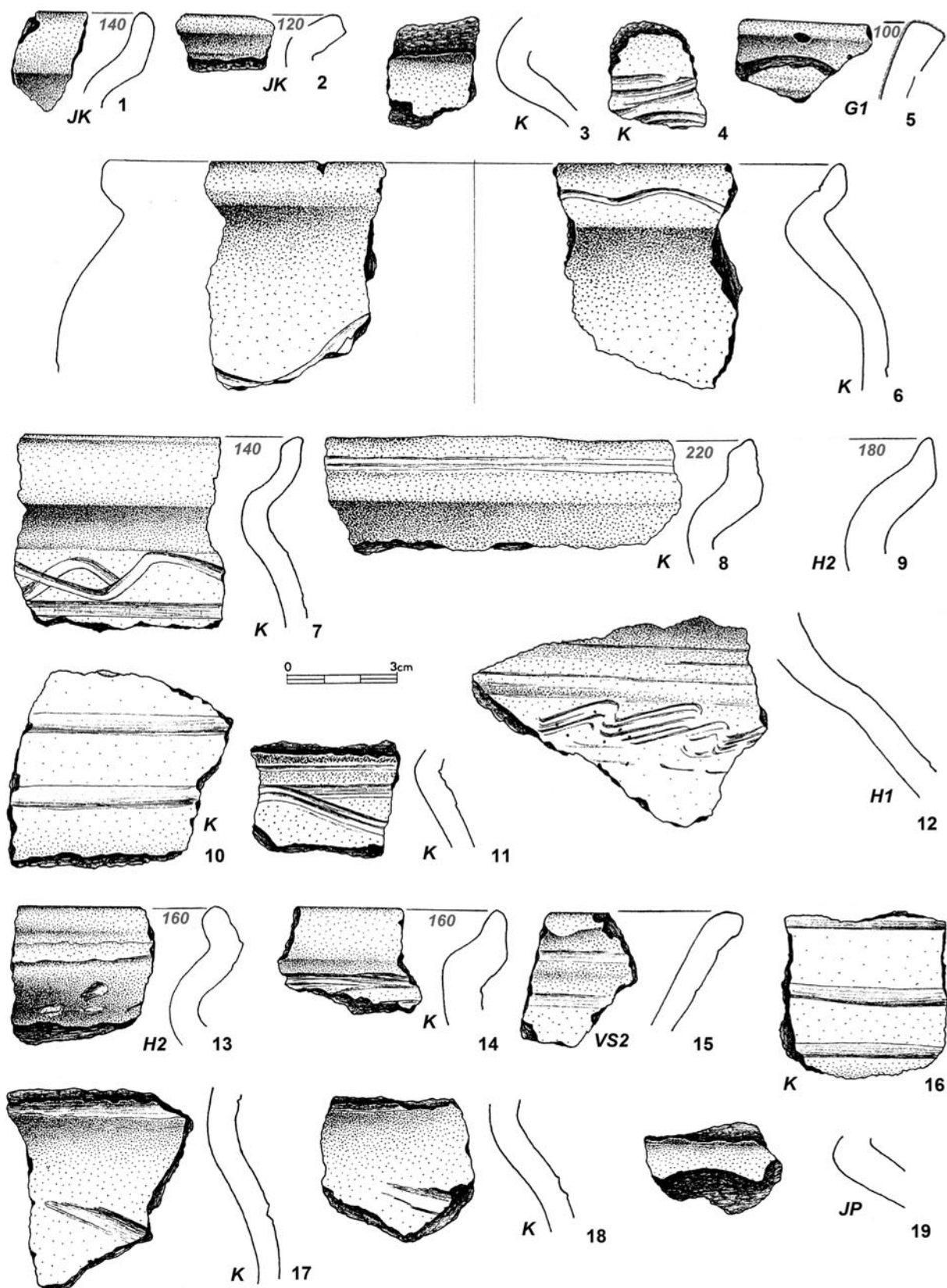
Skupina „JP“: ostřivo velmi jemné, mikroskopické, na omak nezachytitelné. Povrch hladký, výpal kvalitní, působící měkkým dojmem, barva převážně hnědá až šedá.

Skupina „H1“: slídnaté ostřivo, často ve značném zastoupení a s rozdílnou zrnitostí, výpal kvalitní, opticky a na omak působí dojmem, že je měkčí než kalichovitý, povrch hladký. Barva povrchu je převážně hnědých a okrových odstínů a často s odchytkami do červena. Jako varianta byla vyčleněna skupina „H1P“, která má stejnou charakteristiku, ale slída se na povrchu uplatňuje jako plošně uspořádané, někdy dost výrazné, šupinky.

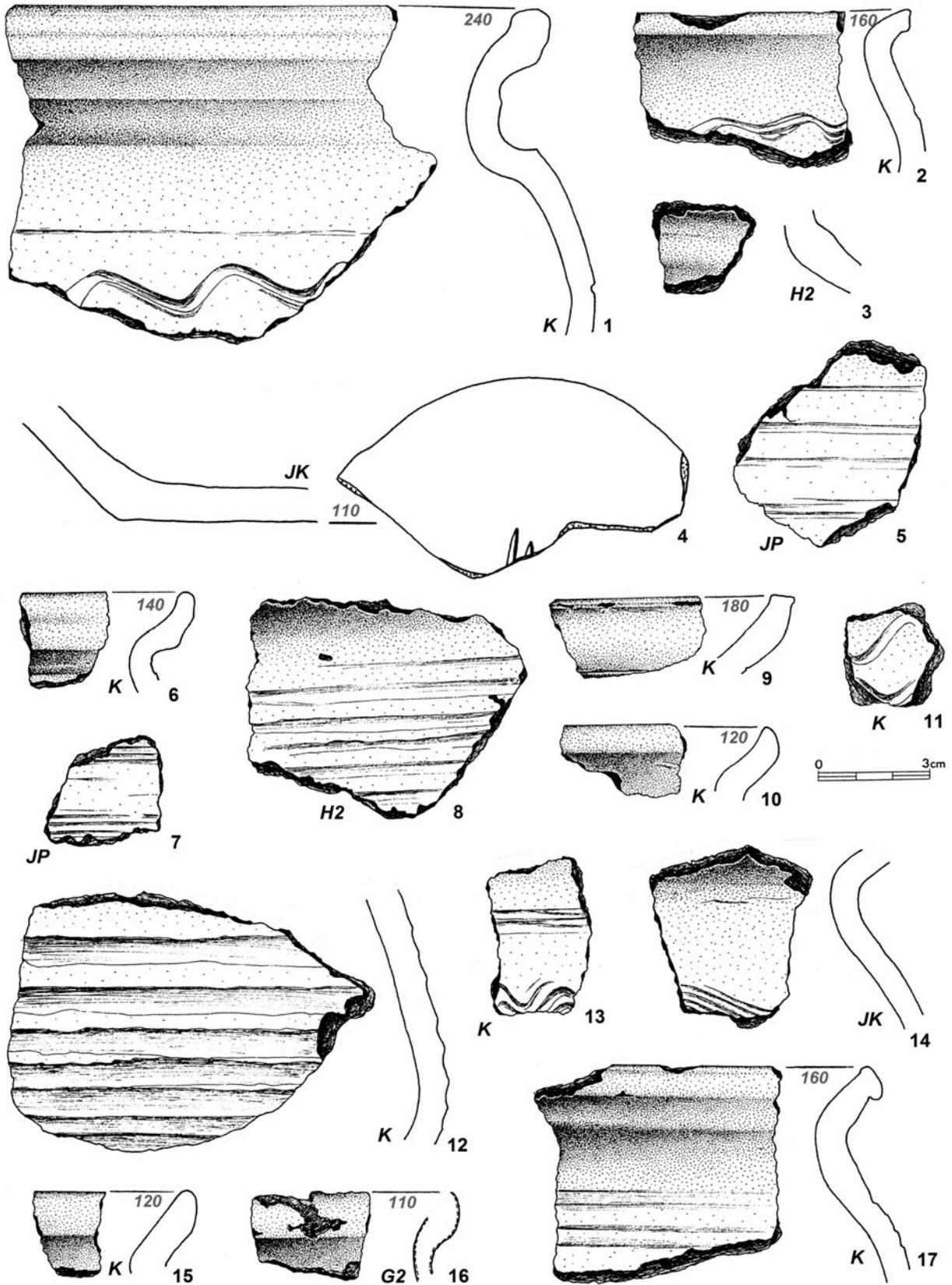
Skupina „H2“: barva převážně cihlově červená nebo cihlově hnědá, ostřivo hrubší, převážně písčité, často s určitým podílem slídy. Povrch hladký, pokud vystupují jednotlivá zrna, netvoří krupičkovitý povrch. Výpal je opět opticky a na omak měkčí než u „kalichovitě“ skupiny. Jako varianta byla vyčleněna skupina „H2P“, která má stejnou charakteristiku, ale slída se na povrchu uplatňuje jako plošně uspořádané, někdy dost výrazné, šupinky.

Skupina „HK“: jemnější písčité ostřivo často vystupující na povrch, který je proto krupičkový, často hnědavé či červenavé odstíny, kvalitní výpal, který působí jako měkčí než u skupiny „kalichovitá“, vyskytuje se bílý přetah nebo bílé malování.

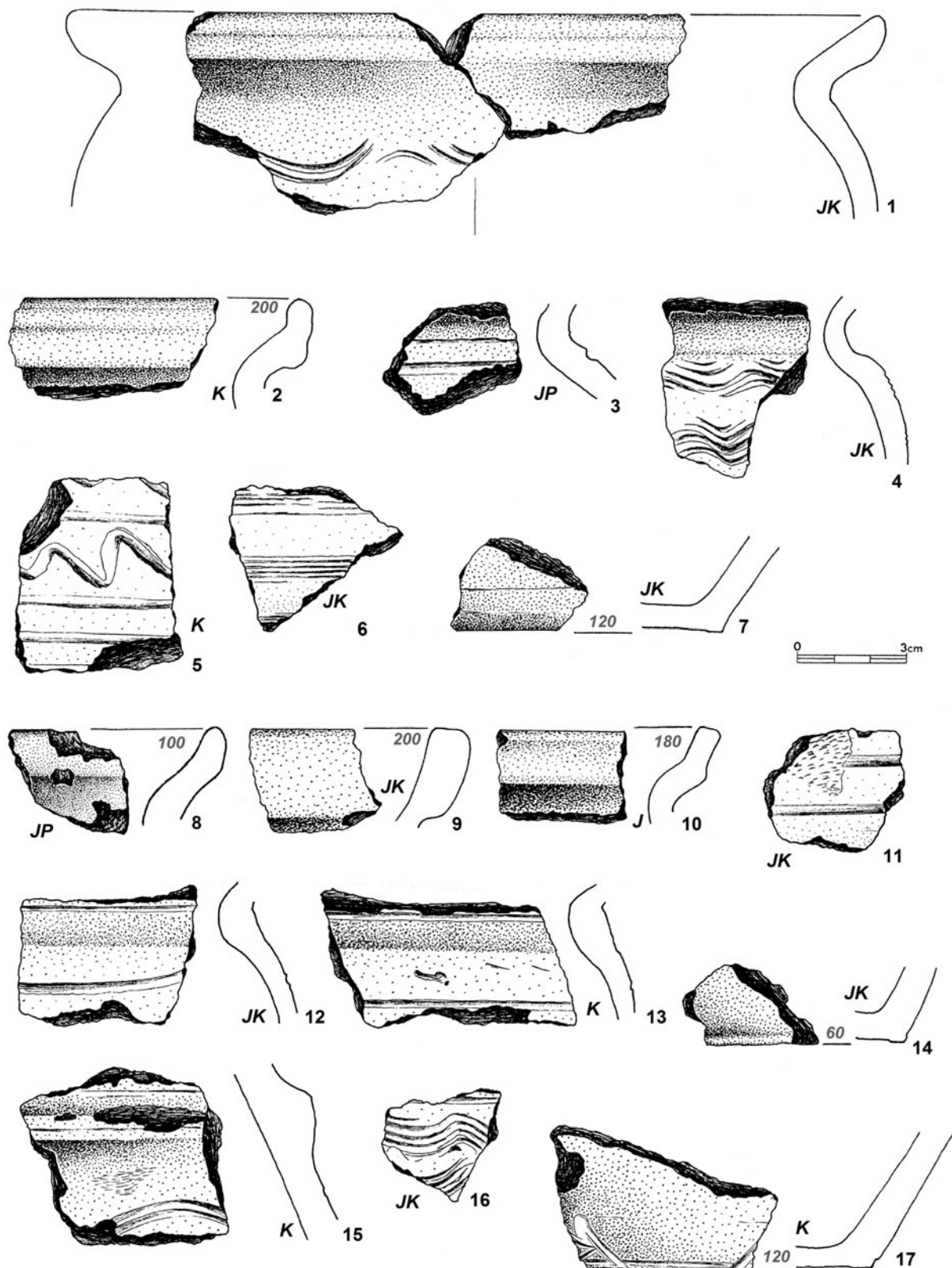
¹ Označení skupin v uvozovkách je původním označením jednotlivých technologických skupin, které bylo použito u všech zatím publikovaných souborů. Označení tučným písmem v závorce odkazuje na určení na obrázcích s vyobrazením keramiky.

Obr. 18. Stará Boleslav. Keramika. 1-4 – objekt 05/11=06/12; 5-12 – objekt 07/12; 13 – objekt 08/12; 14-19 – objekt 10/12. Kreslíla V. Uramová.

Obr. 19. Stará Boleslav. Keramika. 1–5 – objekt 09/12; 6,8 – objekt 11/12; 7 – objekt 12/12; 9–11 – objekt 14/12; 12,13 – objekt 13/12; 14–17 – objekt 15/12. Kreslili V. Uramová a autor.

Obr. 20. Stará Boleslav. Keramika. 1–7 – objekt 16/12; 8–17 – uložení 3/2011. Kreslila V. Uramová.

Skupina „S/T“: barvy rozmanité od béžových přes hnědé až po černé. Cihlové či červenavé odstíny se nevyskytují, ostřívo slídnaté (často pravděpodobně v kombinaci písek + slída). Výpal tvrdý, opticky kvalitnější než u skupiny hradištní. Povrch hladký.

Skupina „tuha“: v hmotě zlomku je užita tuha, proto je barva téměř výlučně šedých odstínů, výpal je měkký, zlomky se často otírají, vyskytuje se též povrchový přetah.

Skupiny „VS2“, „G1“, „G2“ a „RED“: heterogenní skupina, zahrnují zlomky charakteristické pro keramiku 14. až 17. století, kvalitní výpal, převážně oxidační (mimo skupinu RED), obvykle tenký střep. Může být glazován na jedné straně (G1) nebo oboustranně (G2). U neglazované keramiky může být redukční výpal (RED). Skupina je pro tuto práci vyčleněna účelově pro vymezení keramiky uvedeného období. Pro detailní rozbor by musela být rozdělena na více dílčích skupin.

Popsané skupiny byly sledovány (stejně jako již dříve – Frolík 1999; 2014; Frolík – Maříková-Kubková – Růžicková – Zeman 2000) ve vazbě na určité typy okrajů či výzdoby. Skupina „kalichovitá“ se váže na okraje kalichovité profilace a její varianty (kalichovitě prohnutá, zčásti též nepravá okruží). Límcovité okraje se technologicky jeví jako „J“ či „JK“, zčásti jsou velmi blízké skupině „kalichovitá“. Zlomky okrajů velkých vzhůru vytažených zásobnic či velkých hrncovitých nádob jsou provedeny v technologické skupině „H2“. Naopak jednoduše profilovaný okraj je zastoupen ve všech technologických skupinách.

Posuzujeme-li vztah mezi okraji a technologickými skupinami z pohledu technologie, tak skupiny „H1“ a „H1P“ se vážou na keramiku, kterou bychom mohli zjednodušeně označit jako typicky středohradištní (tj. s jednoduše profilovanými okraji a výzdobou provedenou hřebenem, s datováním do 9. až 10. století). Skupiny „H2“ a „H2P“ se v určitém množství objevují průběžně, její zastoupení je však vyšší v mladších obdobích (11. až 13. století). Se skupinami „H1P“ a „H2P“ se v Praze nesetkáváme a představují nejspíše místní produkci nebo produkci některého blízkého mimopražského regionu (východní část středních Čech?). Skupiny „J“ a „JK“ se vážou zejména na okraje límcovité, kalichovité a na nepravá okruží. Chronologicky se pohybujeme v 10. století s možným přesahem do století následujícího (skupina „JK“). Skupina „JP“ je specifická pro Starou Boleslav a vyskytuje se ve stejných souborech jako skupiny „J“, „JK“ a „kalichovitá“ a se stejnými okrajovými profilacemi. Technologická skupina „kalichovitá“ se objevuje na okrajích límcovitých, kalichovitých i na nepravých okružích. Měla by tedy pokrývat období 10. až 12. století. Během existence této skupiny se objevuje skupina „HK“, u níž registrujeme především okraje profilované jako nepravé okruží, ale také okraje kalichovité či kalichovitě prohnuté. Spodní hranice nástupu není zcela zřetelná (11. století), stejně jako její vyznění (13. století?). Vcelku jasné je postavení skupiny „S/T“, která je identická s keramikou z naleziště Hradištko-Sekanka (Richter 1982) a nastupující masově od 1. třetiny 13. století (s možnými staršími počátky?). Skupina „tuha“ je průběžná, i když v nevelkém zastoupení.

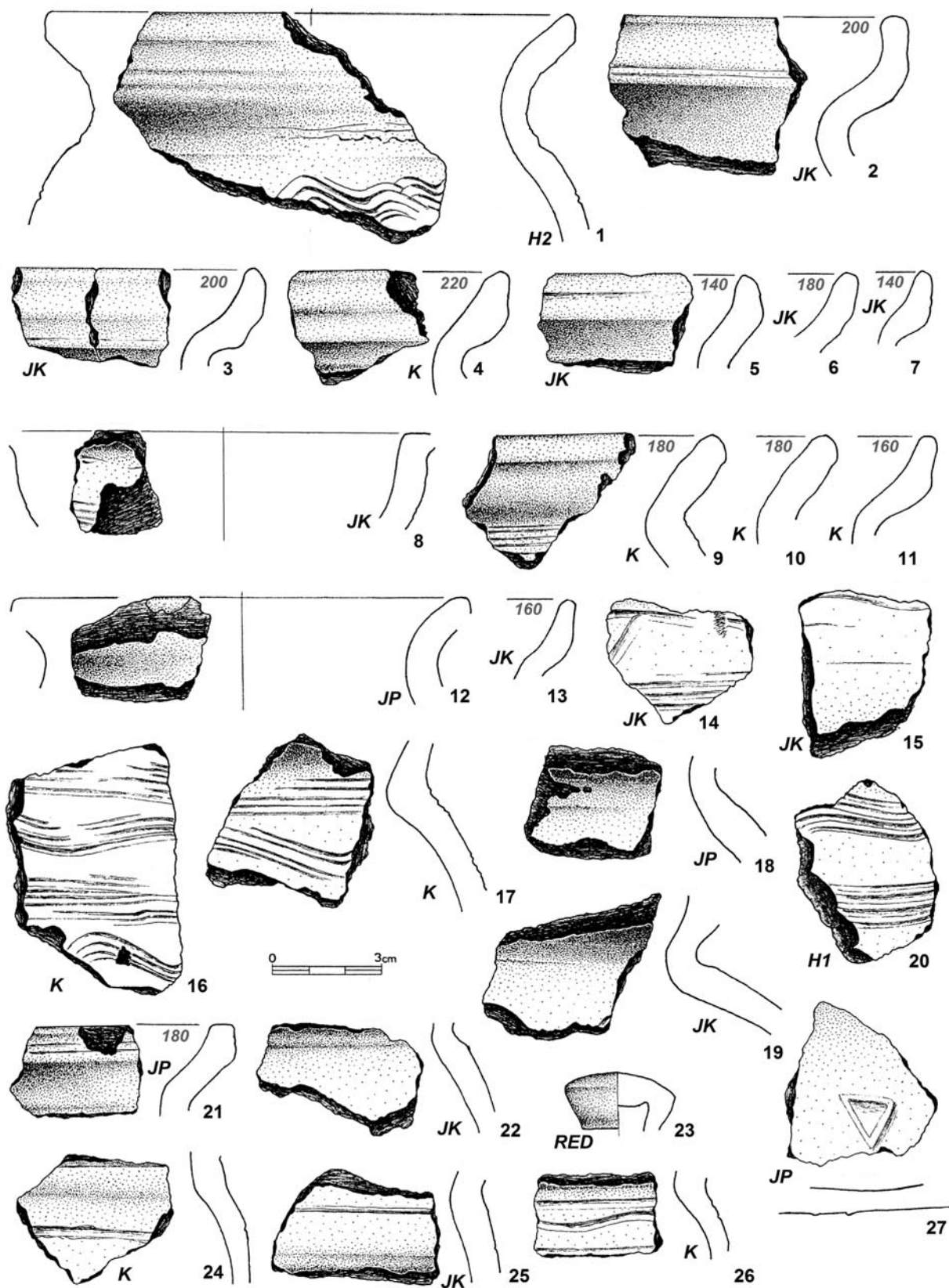
Z jednotlivých objektů bylo získáno různé množství keramických zlomků (v rozmezí 3 až 248 kusů, váhově 21 až 7220 g), což ovlivňuje možnost jejich přesného datování. Další keramika byla získána z vrstev zkoumaných v roce 2011 (83 zlomků, 1149 g), ze skryvek (72 zlomků, 1269 g) a sběrů z vykopané či vybagrované zeminy (63 zlomků, 489 g).

Objekt 05/11=06/12 poskytl devět zlomků keramiky (75 g), z nichž pět náleží technologické skupině „kalichovitá“ s jedním zlomkem s hřebenovou výzdobou (obr. 18:4). Dva zlomky zastupuje skupina „JK“ s okrajem kalichovitě profilovaným a dalším jednoduše profilovaným (obr. 18:1,2). Po jednom zlomku registrujeme u skupin „J“ a „HK“. Poslední zlomek je zásadní pro datování, protože tato technologická skupina má nejvyšší zastoupení ve 12. století s možným přesahem do století předcházejícího.

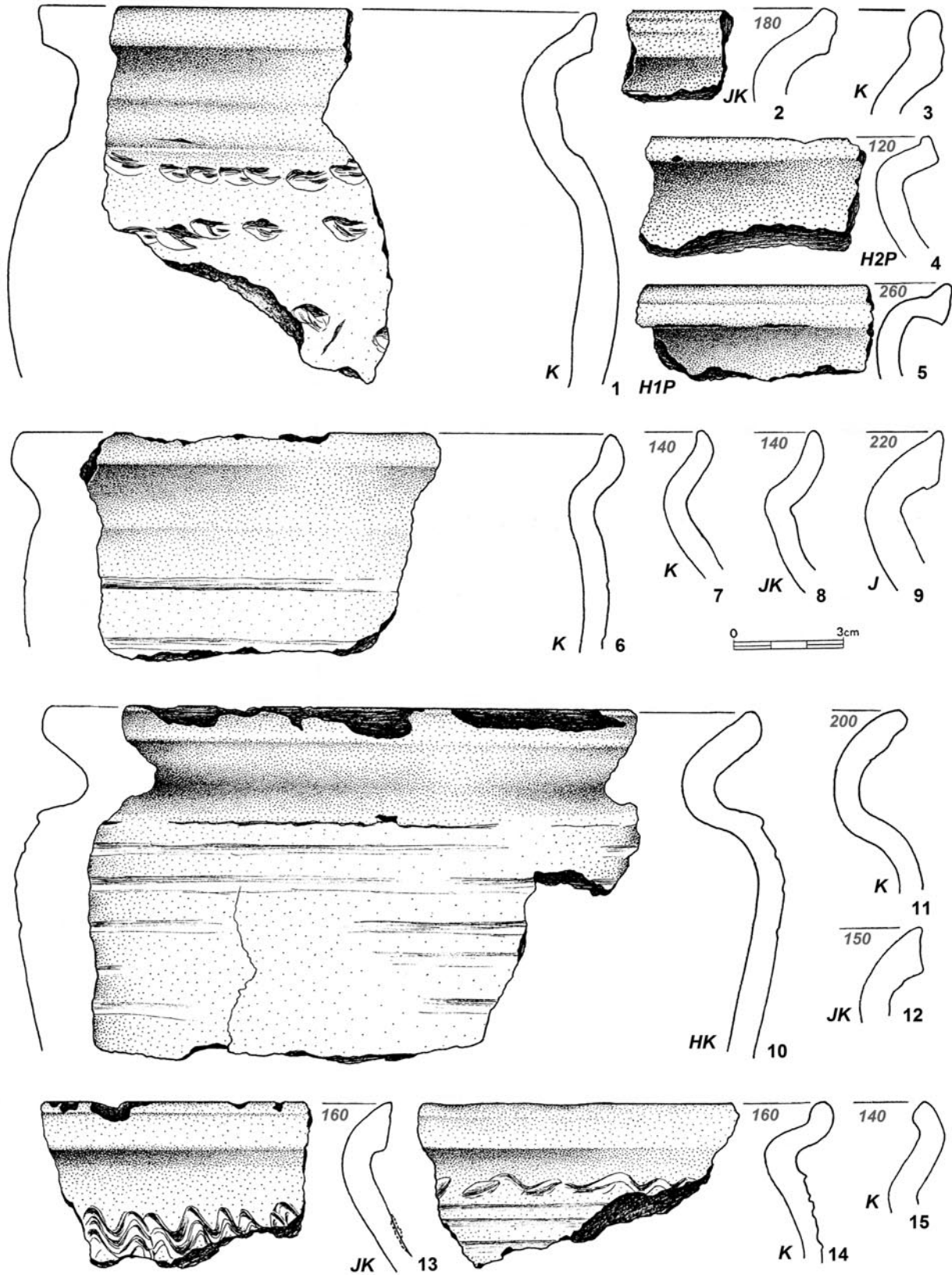
Relativně nálezově bohatý byl objekt 07/12 (20 zlomků, 340 g). Více než polovinu z nich představuje skupina „kalichovitá“ (11 zlomků), včetně tří okrajů (jeden kalichovitý, dvě nepravá okruží – obr. 18:6–8), výzdobu zastupuje rytá šroubovice, vlnice a jednou také hřebenová vlnice (obr. 18:11). Chronologicky mladší skupinu zastupují dva zlomky „H2“ (z toho jeden malý vzhůru vytažený okraj – obr. 18:9). Dále je přítomna skupina „JK“ (3 zlomky), „J“ (1 zlomek) a „H1“ (1 zlomek – obr. 18:12). Poslední fragment je nejspíše reziduem, zatímco jeden zlomek skupiny „VS2“ a jeden skupiny „G1“ (jednoduše profilovaný okraj – obr. 18:5) jsou bezesporu intruzí. Podle přítomnosti skupiny „H2“ a převažující přítomnosti skupiny „kalichovitá“ je možné objekt datovat do (pokročilého?) 11. století s možným přesahem do století následujícího.

Jen rámcově (11. století) můžeme datovat objekt 08/12 s pouhými třemi keramickými zlomky (30 g), z toho dva skupiny „H2“ (včetně okraje s profilací nepravého okruží – obr. 18:13) a jeden „JK“.

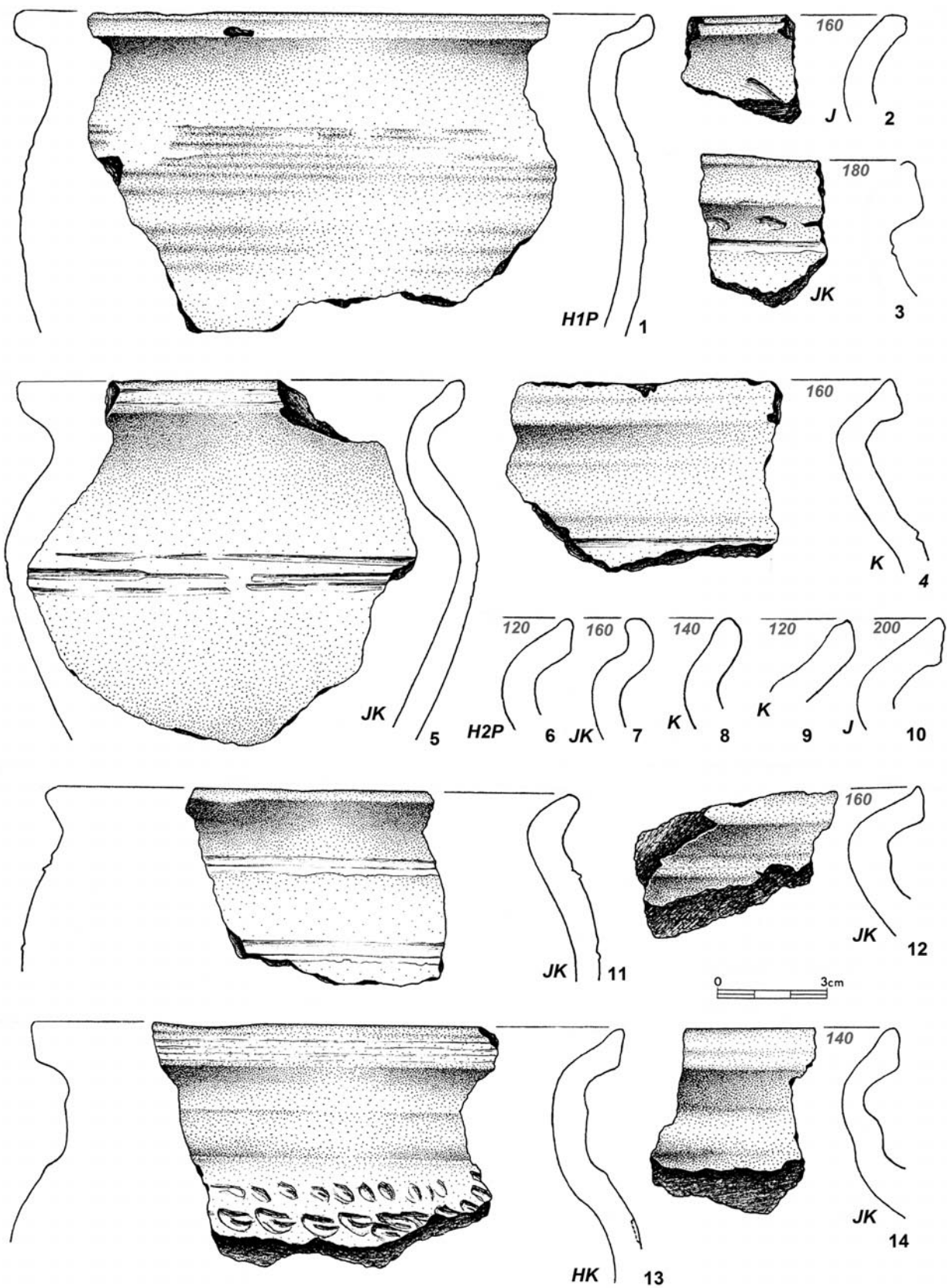
Objekt 09/12 poskytl deset zlomků keramiky (432 g) s pestrým zastoupením keramických skupin. Nejpočetněji se objevuje skupina „kalichovitá“ (3 zlomky), kterou reprezentuje větší okrajový zlomek hrnce s profilací nepravého okruží a výzdobou jednoduchou vlnicí a odsazením těla nádoby od hrdla (obr. 19:1) a jednoduše profilovaný okrajový zlomek s vlnicí provedenou dvojhrotým rydlem (obr. 19:2).

Obr. 21. Stará Boleslav. Keramika. 1–20 – uložení 2/2011; 21–27 – uložení 1/2011. Kreslila V. Uramová.

Obr. 22. Stará Boleslav. Keramika. Objekt 17/12. Kreslila V. Uramová.

Obr. 23. Stará Boleslav. Keramika. Objekt 17/12. Kreslila V. Uramová.

Tři zlomky náleží skupině „JK“ včetně zlomku dna rozměrnější nádoby s torzem značky (*obr. 19:4*). Dva zlomky patří skupině „JP“ (*obr. 19:5*) a po jednom zlomku skupinám „J“ a „H2“ (*obr. 19:3*). Výskyt zlomku skupiny „H2“ a také provedení zlomku nádoby skupiny „kalichovitá“ (nepravé okruží, odsazení) vedou k datování do mladší etapy výskytu skupiny „kalichovitá“, tj. do 11. století i přes přítomnost archaicky vyhlížejících zlomků.

Početněji, ale váhově méně než předchozí objekt, je zastoupen objekt 10/12, a to 12 zlomky (132 g). Polovina náleží skupině „kalichovitá“ (6 zlomků) včetně poškozeného okraje s profilací nepravého okruží (*obr. 18:14*), ve výzdobě se kromě ryté šroubovice objevují výrazné vrypy (*obr. 18:17,18*). Dále evidujeme tři zlomky skupiny „JK“ a dva skupiny „JP“ (*obr. 18:19*). Výzdoba vrypy je v rámci skupiny „kalichovitá“ považována za mladší, tj. do 11. století. Okrajový zlomek nádobkového kachle s pravouhlým ústím v provedení „VS2“ (15./16. století – *obr. 18:15*) je mladší intruzí.

Jen malý počet zlomků vydal objekt 11/12 (5 zlomků, 104 g). Čtyři z nich náleží skupině „kalichovitá“, kam náleží i okrajový zlomek s profilací nepravého okruží (*obr. 19:6*). S ohledem na tuto profilaci a přítomnost jednoho zlomku skupiny „H2“ (*obr. 19:8*) datujeme tento objekt do 11.–12. století.

Ještě méně keramických fragmentů (3 zlomky, 21 g) pochází z objektu 12/12. Dva náleží skupině „JK“ (*obr. 19:7*) a jeden skupině „kalichovitá“. Objekt lze datovat jenom rámcově do 10.–11. století.

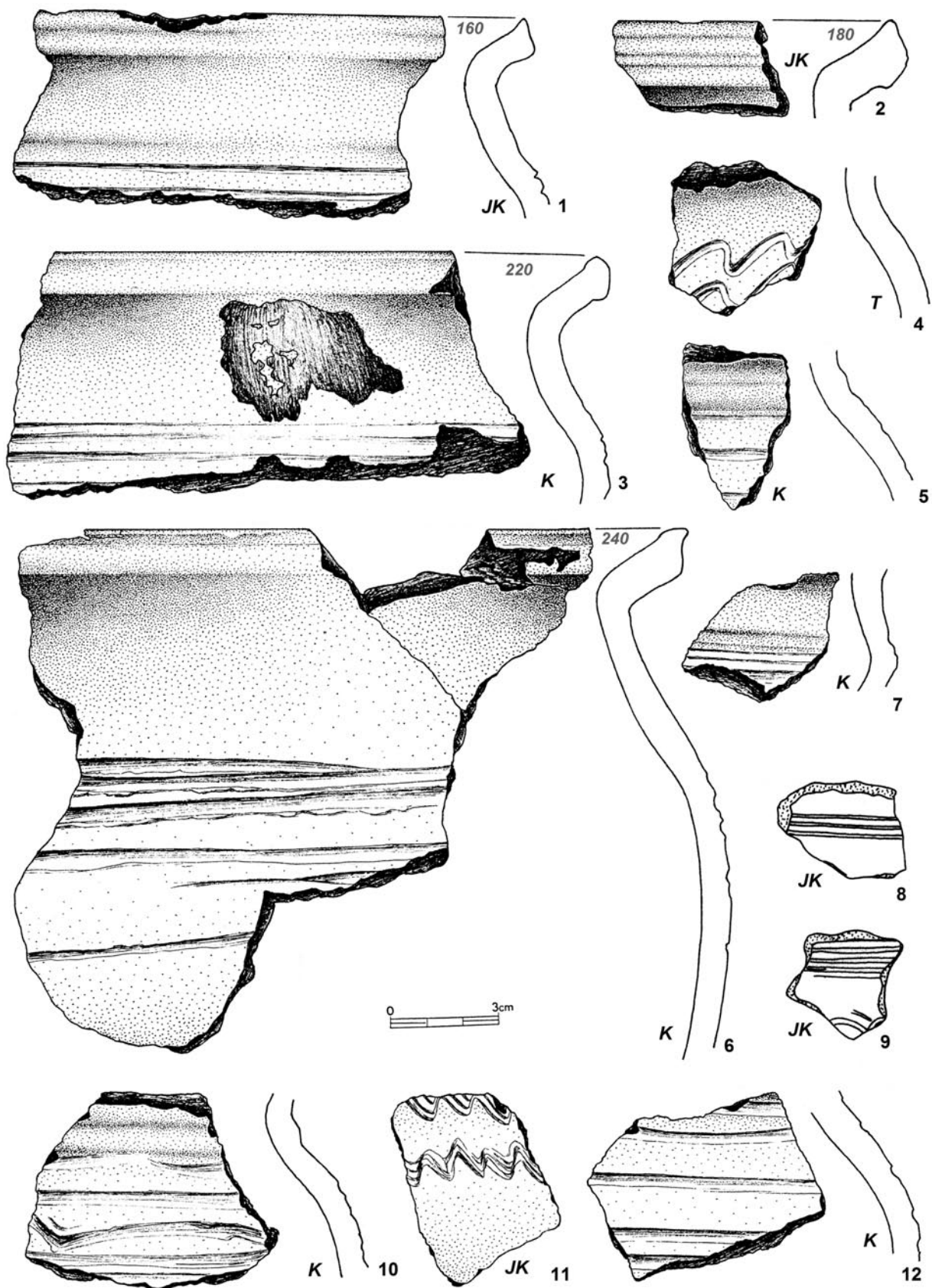
O něco málo početnější, ale nevýrazný soubor pochází z objektu 13/12 (5 zlomků, 213 g), který s výjimkou jednoho drobného blíže neurčitelného zlomku patří ke skupině „kalichovitá“ (*obr. 19:12,13*). Také tento objekt je možné datovat pouze rámcově do 10.–11. století.

Z objektu 14/12 známe celkem šest zlomků (59 g), z nichž polovina je provedena v technologické skupině „kalichovitá“ (*obr. 19:9–11*) se dvěma kalichovitě profilovanými okraji. Po jednom zlomku se objevují skupiny „JK“, „JP“ a „H1P“. Podle toho datujeme tento soubor také do 10.–11. století.

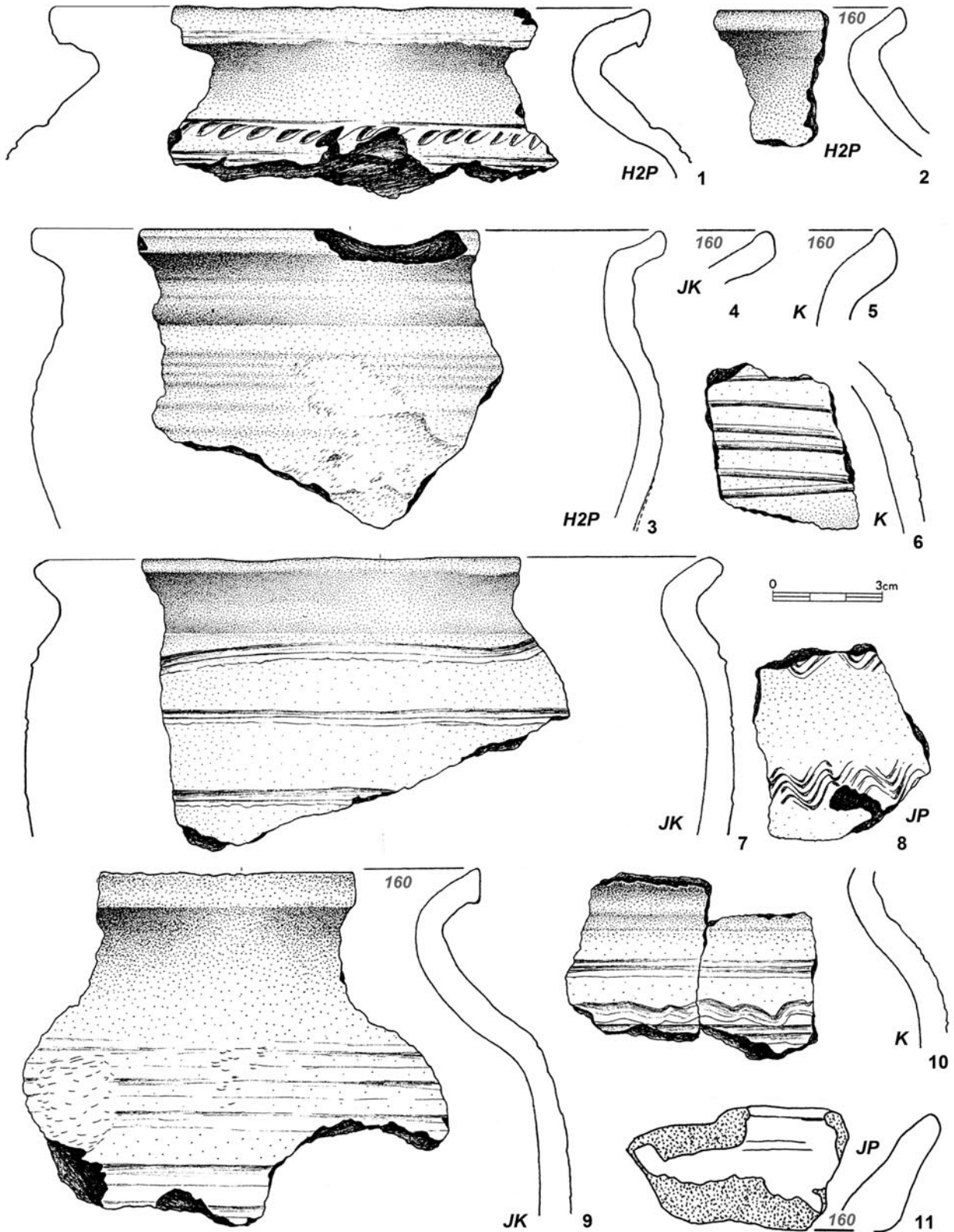
Stejný počet (6 zl.), ale s vyšší váhou (107 g), byl získán v objektu 15/12. Dvě třetiny tvoří zástupci skupiny „kalichovitá“ včetně dvou okrajů, jeden jednoduše profilovaný (*obr. 19:15*) a druhý, který lze také pravděpodobně řadit k jednoduše profilovaným okrajům s kuželovitě seříznutým okrajem (*obr. 19:17*). Jeden zlomek s výzdobou v podobě hřebenové vlnice náleží skupině „JK“ (*obr. 19:14*). Provedení okrajového zlomku s výzdobou rytou šroubovicí náleží spíše k mladším variantám v rámci skupiny „kalichovitá“, a proto soubor datujeme do 11. století. Oboustranně glazovaný (skupina „G2“) okrajový zlomek (*obr. 19:16*) hrnce je mladší (novověkou) intruzí.

Objekt 16/12 reprezentuje celkem 10 zlomků (230 g), při čemž polovina náleží skupině „JK“ (*obr. 20:1,4,6,7*), mezitím okrajový, jednoduše profilovaný fragment hrnce s hřebenovou vlnicí (*obr. 20:1*), hřebenovou výzdobu nesou i další dva fragmenty (*obr. 20:4,6*). Čtyři zlomky patří ke skupině „kalichovitá“ (*obr. 20:2,5*), a to včetně okrajového zlomku v podobě archaicky vyhlížejícího nepravého okruží (*obr. 20:2*) a dna se zlomkem značky (jakýsi motiv v kruhu). Jeden fragment je proveden ve skupině „JP“. Vyšší zastoupení hřebenové výzdoby a archaické provedení okraje skupiny „kalichovitá“ vede k datování do 10. století s možným přesahem do století následujícího.

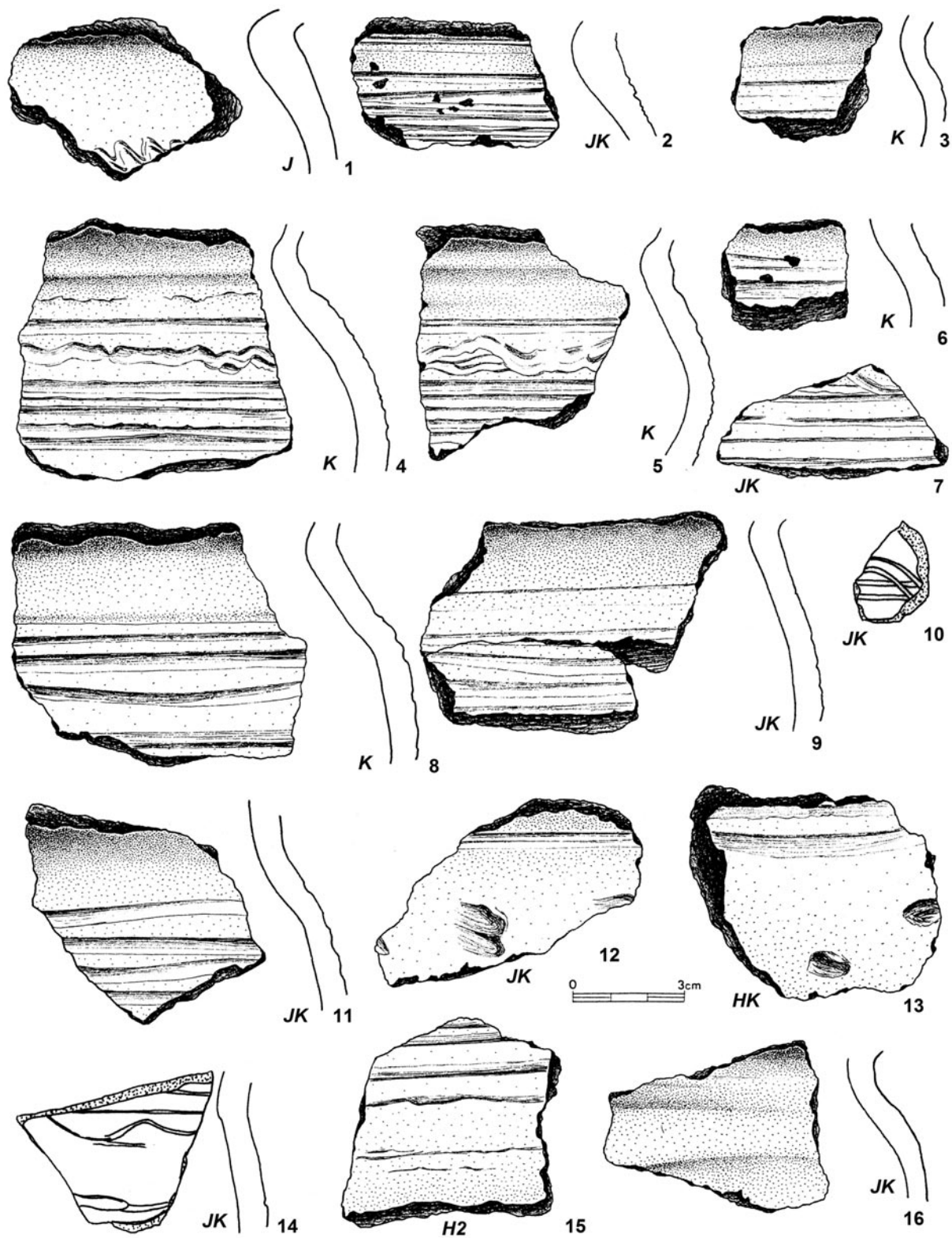
Nejrozsáhlejší soubor byl získán z objektu 17/12 (248 zl., 7220 g). Početně i váhově několikrát přesahuje celek vyzdvižený ze všech ostatních objektů (89 zl., 1743 g), protože byl jako jediný získán nikoliv pouze z řezu, ale vybráním dochované části výplně rozsáhlého objektu. Zastoupeny jsou v něm všechny výše definované raně středověké technologické skupiny. Početně největší zastoupení má skupina „JK“ (100 zlomků, 2359 g) s celkem 15 okrajovými zlomky s profilacemi jednoduchou (*obr. 22:12,13; 23:4,11 a 25:7,9*), kalichovitou (*obr. 22:8; 23:7; 24:2 a 25:4*), nepravým okružím (*obr. 22:2 a 23:3,14*) a malou vzhůru vytaženou (*obr. 24:1 a 23:12*). Přítomnost malých vzhůru vytažených okrajů indikuje spíše mladší datování (12. století). Zlomky skupiny „JK“ jsou zdobený mimo jiné vrypy, tedy opět mladším prvkem (11.–12. století – *obr. 26:12,13 a 27:5*), ale i hřebenovou výzdobou (linie i vlnice – *obr. 22:13; 24:8,9,11 a 26:10*), chronologicky starším prvkem jsou překrývající se vodorovné linie a nepravidelná vlnice („čmárání“ – *obr. 26:14*). Registrujeme též torzo značky na dně (uvnitř rozdělený víceúhelník /?/ – *obr. 27:9*). Druhou nejpočetnější, ale váhově největší, je skupina „kalichovitá“ (83 zl., 3091 g), v níž evidujeme 13 okrajových zlomků. Převažuje kalichovitá profilace (*obr. 22:3,6,7,14,15; 23:8 a 25:5*), následovaná jednoduše profilovanými okraji (*obr. 22:11; 23:5,9 a 24:3*) a nepravými okružím (*obr. 22:1 a 24:6*). I zde se setkáváme s výzdobnými motivy považovanými za starší (hřebenová linie – *obr. 24:7 a 27:8*) s motivy mladšími (vrypy – *obr. 22:1*). Třetí nejpočetnější skupinu zastupuje „HK“ (14 zl., 714 g) s pouhými dvěma okraji. Jeden bezuchý hrnc s okrajem v podobě nepravého okruží s plasticky členěným hrdlem a výzdobou liniemi vrypů (*obr. 23:13*), druhý má jednoduše profilovaný okraj a jeho tělo je od hrdla odsazeno (*obr. 22:10*). Především první z nich svým provedením směřuje do 12. století. Jen o jeden zlomek méně má skupina „J“ (13 zl., 211 g), kde se setkáváme se třemi kraji (dvě nepravá okruží – *obr. 22:9 a 23:10*, a jeden jednoduše profilovaný – *obr. 23:2*). Opět o jeden fragment méně má skupina „H1P“ (12

Obr. 24. Stará Boleslav. Keramika. Objekt 17/12. Kreslila V. Uramová a autor.

Obr. 25. Stará Boleslav. Keramika. Objekt 17/12. Kreslila V. Uramová a autor.

Obr. 26. Stará Boleslav. Keramika. Objekt 17/12. Kreslila V. Uramová a autor.

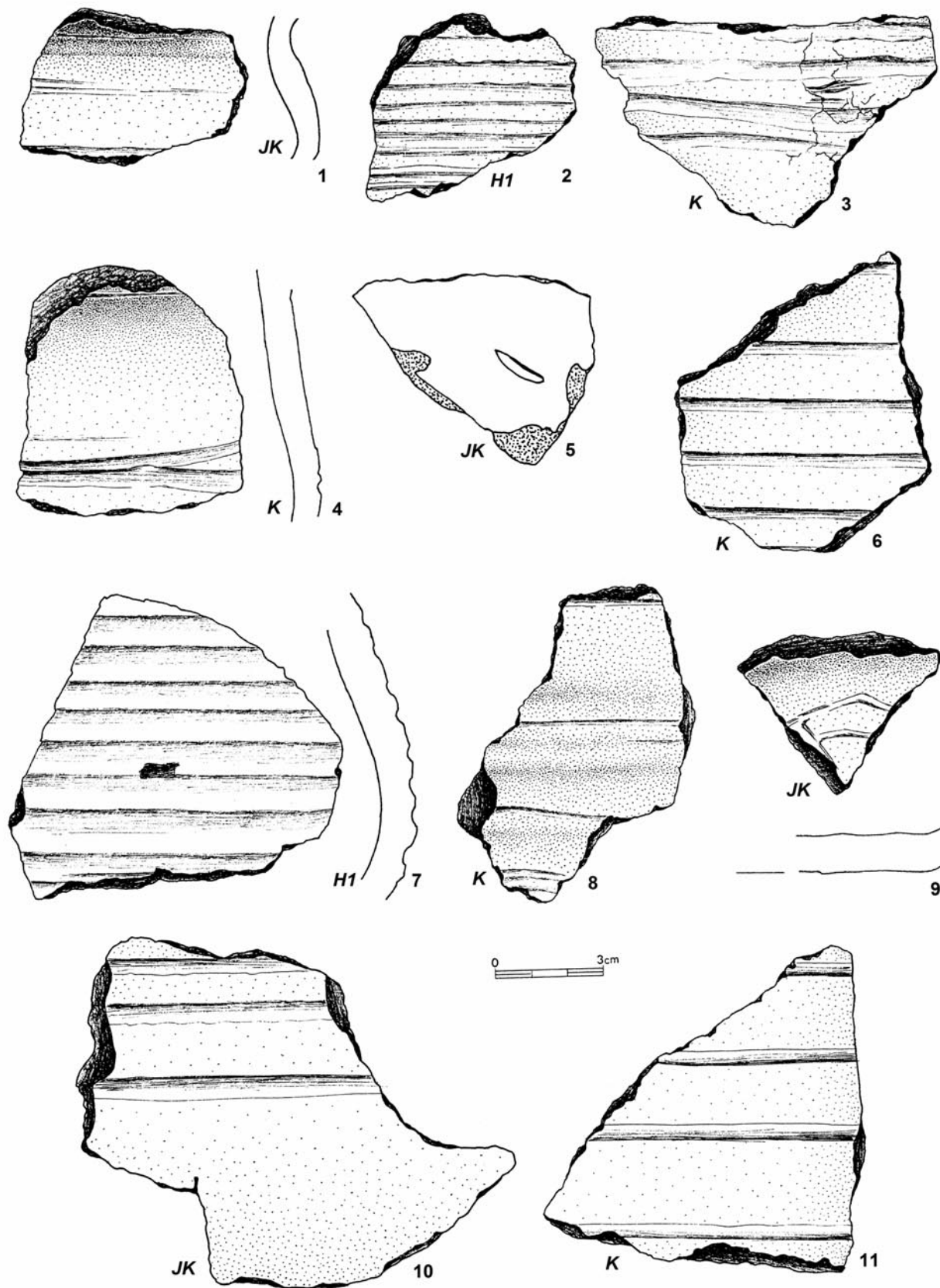
zl., 254 g) s pouhými dvěma okrajovými zlomky. Jeden je prohnutý s jednoduchou profilací blízky límcovitým okrajům a s výzdobou nevýraznou rytou šroubovicí (*obr. 23:1*), který by tak náležel nejspíše do staršího 10. století. Naopak, druhý zlomek s profilací blízko malým vzhůru vytaženým okrajům a s vysokým zastoupením plochých šupinek slídy na povrchu (*obr. 22:5*), který je blízky keramice z východní části středních Čech (Čáslav, Kutná Hora) ze 12.–13. století. Deset zlomků zastupuje skupinu „JP“ (233 g), kde se setkáváme s torzem nezdobené misky (*obr. 25:11*) a hřebenovou vlnicí (*obr. 25:8*). Ostatní technologické skupiny jsou zastoupeny nevelkým počtem. Skupina „H2P“ se prezentuje šesti fragmenty (199 g), ale se čtyřmi okrajovými zlomky, z toho třemi jednoduše profilovanými (*obr. 23:6* a *25:1,2*) a jedním malým vzhůru vytaženým (*obr. 22:4*). Jeden z jednoduše profilovaných okrajů je zdoben pásem drobných vrypů na rozhraní hrdla a výdutě, níže se nachází rytá šroubovice (*obr. 25:1*). Pět zlomků můžeme přiřadit ke skupině „H2“ (67 g) s jedním jednoduše profilovaným okrajem (*obr. 25:3*). Pouhé dva zlomky zastupují keramiku s příměsí tuhy ve hmotě (75 g), jeden ze zlomků je zdoben dvěma liniemi jednoduché vlnice a pochází z nádoby menších rozměrů (*obr. 24:4*). Pouze jediným zlomkem je přítomna skupina „H1“ (88 g), a to fragmentem z výdutě větší lahve zdobené rytou šroubovicí (*obr. 27:7*). Výčet završují čtyři drobné zlomky (4 g), které nelze přiřadit ke konkrétní technologické skupině. Pro datování souboru z objektu 17/12 je důležité zastoupení prvků směřujících do 12. století (skupina HK, výzdoba vrypy, malý vzhůru vytažený okraj skupiny „H1P“). Soubor bezesporu obsahuje početné starší reziduum (zlomek s okrajem blízky límcovitě profilací).

Relativně početné soubory byly získány také ze sídlištního souvrství, a to výhradně v sezoně 2011. Ze stratigraficky nejmladší vrstvy/uloženiny 1/2011 pochází soubor čítající 21 zlomků (169 g) s bohatým zastoupením jednotlivých technologických skupin. Nejčastěji se setkáváme se skupinou „JK“ (8 zl., 56 g), dále se skupinou „kalichovitá“ (4 zl., 40 g). Ve výzdobě převažuje (s jednou výjimkou) jednoduchá linie či vlnice (*obr. 21:24–26*). Tři zlomky (34 g) patří ke skupině „JP“, mezi nimi se objevuje okrajový zlomek v podobě nepravého okruží a s pásem linií na vnější ploše okraje (*obr. 21:21*) a část dna s torzem značky (*obr. 21:27*). Skupiny „J“ (5 g) a „H2“ (8 g) reprezentuje vždy jen jeden zlomek. Nejmladší složku tvoří dva zlomky skupiny „G2“ (12 g), jeden skupiny „VS2“ (7 g) a jeden skupiny „RED“ (7 g), představovaný knoflíkem pokličky (*obr. 21:23*). Jediný evidovaný okrajový zlomek řadíme až do 12. století, svým provedením je blízky keramice z východní části středních Čech a z Čech východních 12.–13. století. Mladším prvkem v rámci skupin „JK“ a „kalichovitá“ je výzdoba jednohrotým rydlem. Pro raně středověkou část souboru se kloníme k dataci do 12. století. Mladší zlomky pokrývají období 14. až 17. století. Vzhledem k tomu, že vrstva 1/2011 je stratigraficky nejmladší, nemusí se jednat o druhotnou příměs.

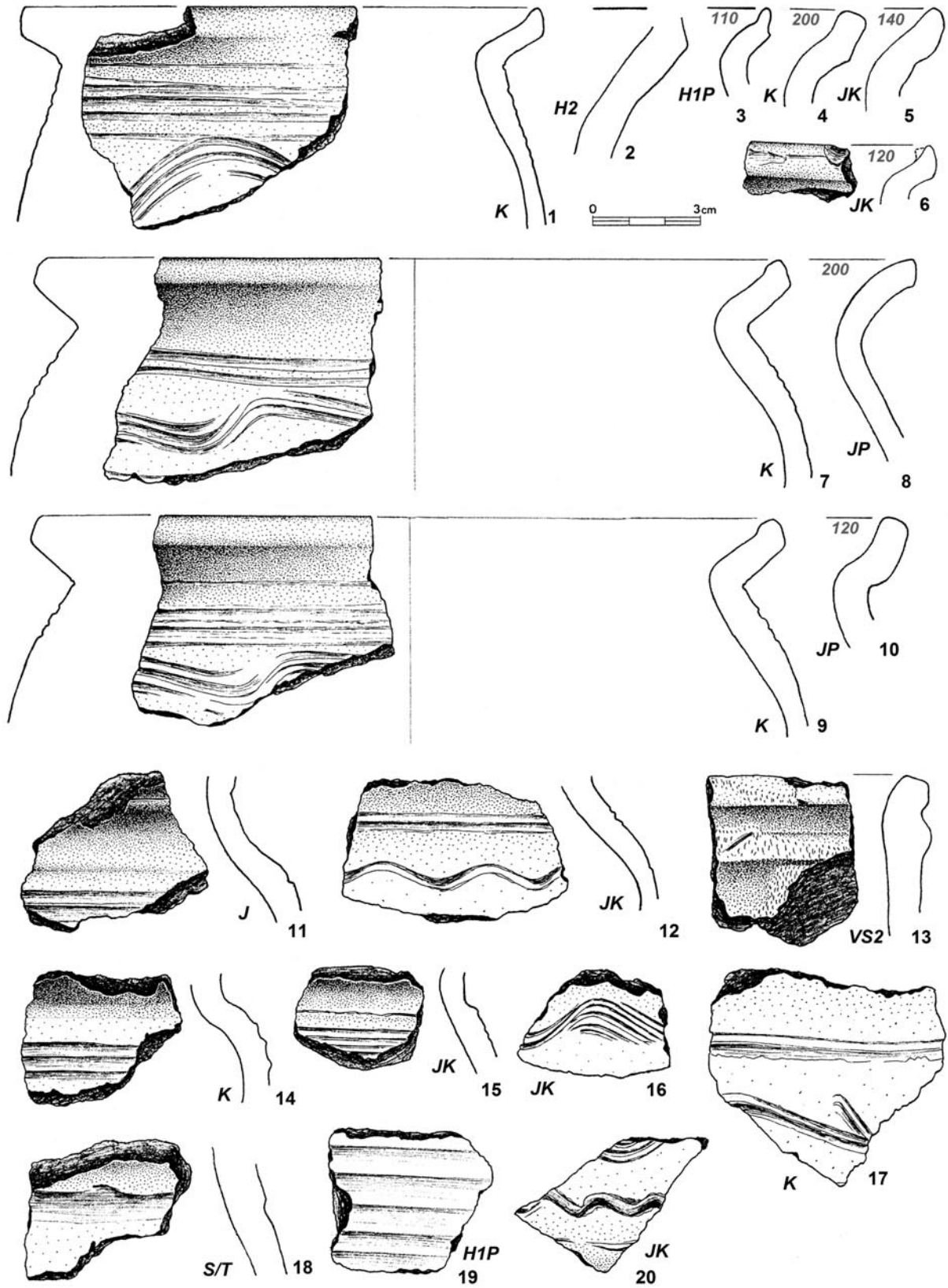
Početně bohatší je soubor z vrstvy 2/2011 (41 zl., 654 g). Nejpočetněji je zastoupena skupina „kalichovitá“ (17 zl., 314 g), mezi nimi čtyři okraje (dva zlomky s profilací kalichovitou – *obr. 21:4,11*, a dva zlomky jednoduše profilované – *obr. 21:10*, jeden zdobený pásem hřebenové linie – *obr. 21:9*). Hřebenové vlnice a linie zjišťujeme i na dalších zlomcích (*obr. 21:16,17*). Téměř početně stejně se objevuje skupina „JK“ (16 zl., 198 g) se čtyřmi kalichovitě profilovanými okraji (*obr. 21:2–5*) a dvěma nepravými okružími (*obr. 21:7,13*). Evidován byl také zlomek misky s vodorovně vyloženým okrajem (? – *obr. 21:8*). Ostatní skupiny jsou reprezentovány mnohem méně. Skupině „H2“ náleží tři zlomky (89 g), nejvýraznější je okrajový zlomek hrnce s jednoduše profilovaným okrajem a s výzdobou hřebenovou vlnicí (*obr. 21:1*). Ke skupině „JP“ patří dva zlomky (25 g), z nichž je jednoduše profilovaný okraj (*obr. 21:12*). Po jednom zlomku zjišťujeme u skupin „H1“ (16 g) s výzdobou v podobě hřebenové vlnice (*obr. 21:20*), „J“ (4 g) a „G1“ (6 g), která je mladší intruzí. Celkově působí soubor z vrstvy 2/2011 archaicky, a to vysokým zastoupením hřebenové výzdoby a také přítomností vyšších kalichovitých okrajů blízky nepravým okružími (*obr. 21:2*). Podle toho se pohybujeme v mladším 10. století či starším století jedenáctém.

Vrstva 3/2011 obsahovala 21 zlomků (328 g). Nejpočetněji je zastoupena skupina „JK“ (7 zl., 70 g) s jedním masivním okrajem v podobě nepravého okruží (*obr. 20:9*). Následuje skupina „JP“ (6 zl., 81 g) s jedním okrajem v podobě nevýrazného nepravého okruží (*obr. 20:8*). Třetí v pořadí je skupina „kalichovitá“ (5 zl., 151 g), v níž je jako starší prvek zastoupen zlomek masivnější nádoby s plastickou páskou a hřebenovou vlnicí (*obr. 20:15*). Jediným zlomkem se prezentuje skupina „J“ (12 g), a to okrajem s profilací nepravého okruží (*obr. 20:10*). Evidujeme též dvě intruze: jeden vrcholně středověký zlomek (10 g) skupiny „VS2“ a jeden zlomek vrcholně středověké nebo raně novověké skupiny „G1“ (4 g). Odhlédneme-li od mladší příměsi, můžeme soubor z vrstvy 3/2011 časově zařadit do 11. století s možným počátkem již v pokročilém století 10. V každém případě neobsahuje chronologicky mladší skupiny (např. „HK“), ale celkově působí jako mladší než soubor z uloženiny 2/2011.

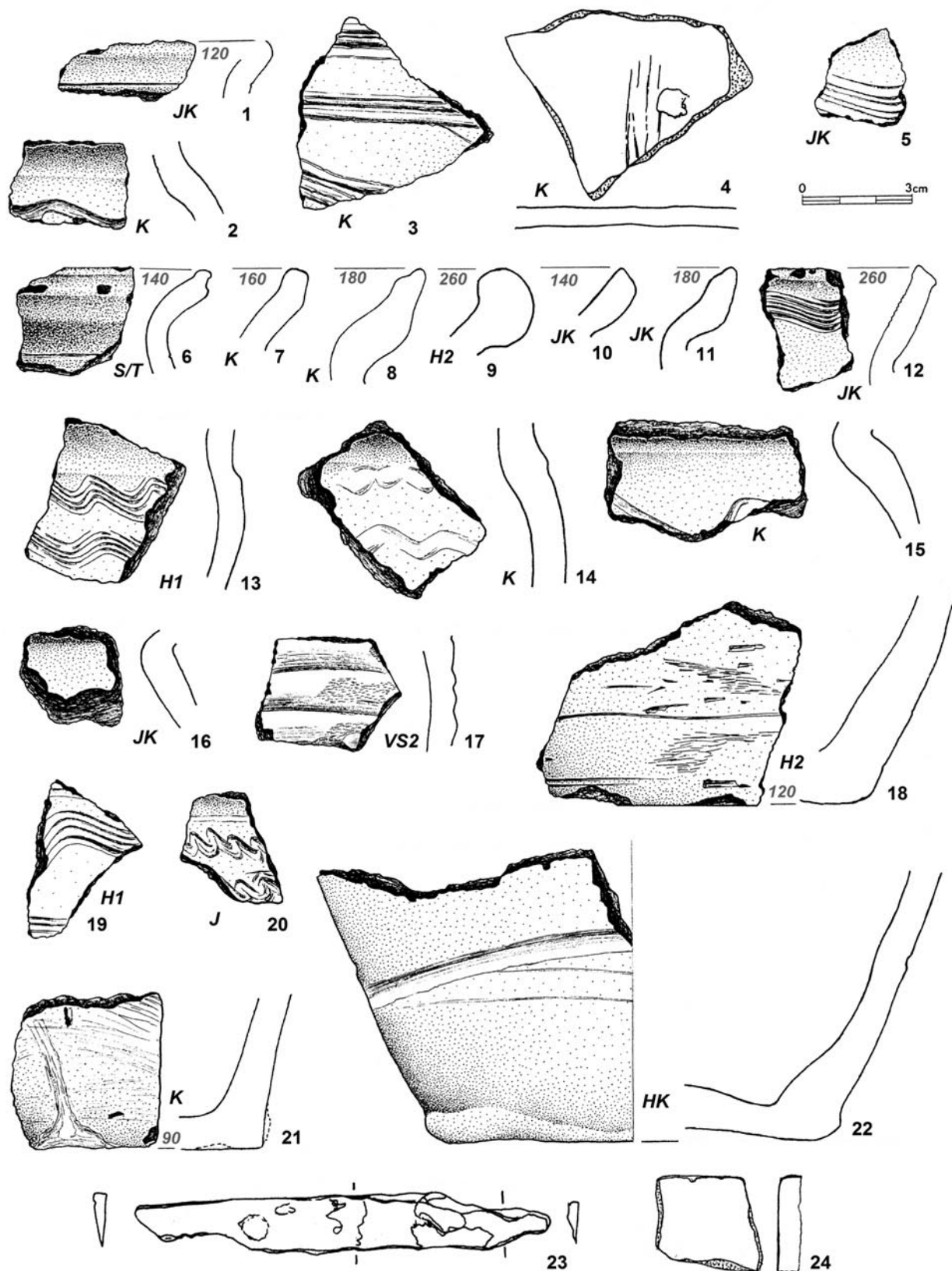
Během výzkumu byly získány ještě dva nestratifikované soubory, jeden při skrývce a jeden sběrem ve vykopané zemině. V obou případech mají význam pouze fragmenty, které mohou rozšířit chronologický rozsah, zjištěný při analýze nálezů z jednotlivých objektů a vrstev. Při skrývce bylo shromážděno

Obr. 27. Stará Boleslav. Keramika. Objekt 17/12. Kreslila V. Uramová a autor.

Obr. 28. Stará Boleslav. Keramika. Skrývka. Kreslila V. Uramová.

Obr. 29. Stará Boleslav. 1,5–20 – sběr; 2–4,21 – skryvka; 22,23 – objekt 17/12; 24 – objekt 05/11=06/12. 23 – železo; 24 – pískovec, ostatní keramika. Kreslili V. Uramová a autor.

72 zlomků keramiky (1269 g). Mezi nimi se nachází okrajový zlomek skupiny „kalichovitá“ s límcovitou profilací a s výzdobou hřebenovou vlnicí a hřebenovými liniemi (obr. 28:1), který je možné datovat na přelom 9. a 10. století. Mezi chronologicky mladší prvky patří vrypy na horní ploše okraje s profilací nepravého okružní (obr. 28:6) v provedení „JK“ a zlomek s malým vzhůru vytaženým okrajem skupiny „H1P“, ale s vysokým obsahem plochých šupinek slídy na povrchu (obr. 28:3), který je obvyklý ve východní části středních Čech (Čáslavsko, Kutnohorsko). Oba tyto zlomky můžeme datovat do 13. století stejně jako masivnější podhrdlí v provedení skupiny „S/T“ (obr. 28:18). Otázku, zda je možné uvedené tři zlomky zařadit již do pokročilého 12. století, nelze u nestratifikovaného souboru rozhodnout. Získány byly také čtyři vrcholně středověké zlomky skupiny „VS2“, k nimž náleží okraj rámu kachle (obr. 28:13), který by podle toho patřil nejdříve do 16. století.

Sběrem byl získán soubor čítající 63 zlomků (489 g). Zastoupení mladších prvků je v něm nejvyšší. I zde se setkáváme s okrajovým zlomkem s malou vzhůru vytaženou profilací skupiny „S/T“ (obr. 29:6), který je možno datovat do 13. století. Masivnější ovalený okrajový zlomek je proveden ve skupině „H2“ a nejspíše náleží míse (obr. 29:9). Podle okrajové profilace by náležel do 14.–15. století a podle toho se zdá, že provedení ve formě „H2“ ho přiřazuje mezi keramiku v provedení „hradištní tradice“, jaké známe z východní části středních Čech nebo z Čech východních. Naopak archaicky působí jednoduše profilovaný okraj skupiny „JK“ s výzdobou hřebenovou vlnicí na vnitřní straně (obr. 29:12), starší jsou také zlomky skupiny „H1“ s hřebenovou výzdobou (obr. 29:13,19). Tři zlomky patří ke skupině „VS2“, mezi nimi i zlomek ze stěny nádobkového kachle (obr. 29:17), jeden zlomek je ze skupiny redukční keramiky („RED“), čtyři zlomky skupiny „G1“ a jeden skupiny „G2“. Tyto zlomky pokrývají období 14. až 16./17. století.

Jen malé množství je nálezů nekeramických. Z objektu 17/12 byl získán jednoduchý železný nůž s řapem, chronologicky blíže nezařaditelný (obr. 29:23). V objektu 13/12 byl objeven malý fragment strusky (5 g). Posledním kovovým předmětem je novověký žeton s nápisem „21 B.PAUS“, objevený při skrývce.

V objektech 07/12 (1 zl., 5 g), 12/12 (1 zl., 5 g), 14/12 (1 zl., 107 g) a 17/12 (6 zl., 140 g) byly objeveny zlomky mazanice. Čtyři z nich (tři v objektu 17/12, jeden v objektu 14/12) mají jednu hlazenou plochu, zbývající jsou amorfní. Nalezeny byly také zlomky novověkých plochých střešních tašek (objekt 08/12 – 2 zlomky, vrstva 2/2011 – 2 zlomky, sběr – 1 zlomek). S výjimkou sběru se jedná o intruzi do starší situace. Stejně je tomu se zlomkem prejzu z objektu 17/12. Zastavit se musíme také u nálezů ka-

Číslo objektu/vrstvy	Počet zlomků	Váha	Datování	Poznámka
Objekt 01/11	0	0		
Objekt 02/11	0	0		
Objekt 03/11	0	0		
Objekt 04/11	0	0		
Objekt 05/11=06/12	9	75	11.–12. století	brousek?
Objekt 07/12	20	340	11.–12. století	mazanice
Objekt 08/12	3	30	11. století	
Objekt 09/12	10	432	11. století	
Objekt 10/12	12	132	11. století	
Objekt 11/12	5	104	11.–12. století	
Objekt 12/12	3	21	10.–11. století	mazanice
Objekt 13/12	5	213	10.–11. století	struska
Objekt 14/12	6	59	10.–11. století	mazanice
Objekt 15/12	6	107	11. století	
Objekt 16/12	10	230	10.–11. století	
Objekt 17/12	248	7220	12. století	nůž, mazanice
Vrstva 1/11	21	169	11.–12. století	
Vrstva 2/11	41	652	10.–11. století	
Vrstva 3/11	21	328	10.–11. století	
Skrývka	72	1269		
Sběr	63	489		
C e l k e m	646	13613		

Tab. 1. Množství a váha keramických zlomků v objektech, vrstvách a dalších situacích, zastoupení nekeramických nálezů.

menů, které všechny musely být na místo přineseny. V objektu 05/11=06/12 byl objeven zlomek pískovce se dvěma obroušenými hranami, snad se jedná o torzo brousku (obr. 29:24). Opukové kameny byly vyzvednuty z objektů 07/12 (5 zl., 79 g), 17/12 (5 zl., 278 g – některé zlomky jsou zčásti ohořelé) a z vrstvy 03/2011 (2 zl., 71 g). Dále je doložen zlomek pískovce (vrstva 03/2011 – 1 zl., 72 g), diabas (objekt 07/12 – 1 zl., 11 g) a amfibolit (vrstva 03/2011 – 2 zl., 118 g).

Datování všech nekeramických nálezů se s výjimkou novodobého žetonu odvíjí od chronologického zařazení keramiky ze stejných objektů a vrstev.

6. INTERPRETACE NÁLEZOVÉ SITUACE

Záchranný archeologický výzkum zachytil nepříliš intenzivní sídlištní situaci, jejíž součástí byly kůlové konstrukce a jámové objekty, druhotně využité jako odpadní. Na místě se vyvinulo nevysoké souvrství, které také naznačuje určitý vývoj vymezený obdobím 10. až 12. století. Do stejného období patří i všechny zkoumané objekty. Stratigraficky je můžeme rozdělit na dvě skupiny. Jedna je překryta některou z kulturních vrstev (uloženiny 02/2011 a 03/2011) – objekty 01/12 až 03/12, 05/11=06/12, 10/12, 11/12 a 16/12. Druhou překrývá pouze ornice nebo drn (uloženina 01/2011 – objekty 07/12 až 09/12, 12/12 až 15/12 a 17/12). Analýza keramiky naznačila, že pro chronologické rozčlenění nemá toto pozorování význam, pouze dovoluje objekty bez nálezů (01/12 až 03/12) přiřadit chronologicky k ostatním objektům. Analýza keramiky naznačuje možné rozdělení na dvě etapy. Jedna by náležela 10.–11. století nebo jenom 11. století a druhá etapě 11. až 12. století (viz tab. 1). Toto pozorování relativizuje malý počet fragmentů ve většině objektů. Deset nebo více zlomků bylo vyzdviženo jen z objektů 07/12, 09/12, 10/12, 16/12 a 17/12, více než dvacet jen ze dvou (07/12 a 17/12).

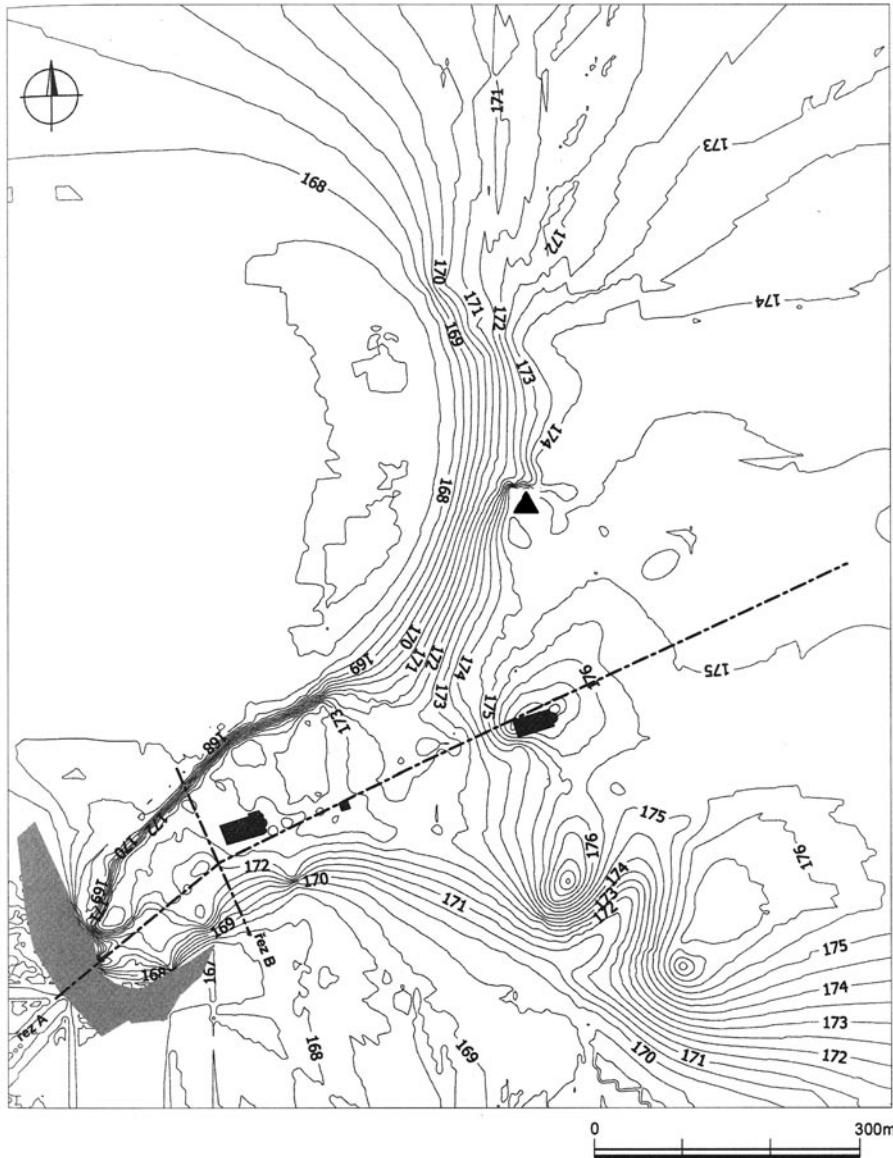
Celkově se nalezená situace jeví jako nepříliš intenzivně využívaná sídlištní plocha s kontinuálním vývojem od 10. do 12. století. Od té doby nebyla pro sídlení využívána, ale nacházela se v (nedalekém?) sousedství osídlené plochy, jak naznačují nepočtené keramické zlomky z období 13. až 16./17. století. Jejich přísun ukazuje na vyvážení odpadu (s hnojem) na místo využívané jako louka, pole nebo zahrada. Stejně byl tento areál využíván až do výstavby rodinného domu.

7. K OTÁZCE OPEVNĚNÍ PŘEDHRADÍ STAROBOLESLAVSKÉHO HRADIŠTĚ

Poznatky o opevnění hradiště ve Staré Boleslavi byly na základě výsledků záchranných archeologických výzkumů shrnuty v roce 2003 (Boháčová 2003, 133–173). Soustředí se především na opevnění akropole. Vymezen je také rozsah osídlené plochy na předhradí a předpokládá se, že bylo opevněno, přestože se zároveň konstatuje: „opevnění předhradí nebylo dosud jednoznačně prokázáno“ (Boháčová 2003, 147). Za doklad opevnění se považuje terénní situace v ulici U staré kovárny, především terénní hrana na parcele č. 21 (tedy přímo na ploše zkoumané v letech 2011 a 2012). Kromě terénní konfigurace mají pro existenci opevnění svědčit „početné nálezy středohradištní a mladohradištní keramiky získané povrchovým sběrem i drobnou záchrannou akcí“ (Boháčová 2003, 147). Existenci „rozměrného objektu navazující na směr terénní hrany a pokračující dále k jihu naznačovala výrazná anomálie zjištěná ... geofyzikálním průzkumem“ (Boháčová 2003, 147). Situaci měly ověřit vrty. „Ověření situace vrtným průzkumem se v inkriminovaných místech nepotvrdilo“ (Boháčová 2003, 147). Přes negativní výsledek se i dále uvažuje o existenci příkopu. Nadzemní část opevnění se předpokládá v podobě hradby nebo lehčí dřevěné konstrukce (Boháčová 2003, 147). Místo, kudy by měl probíhat předpokládaný příkop, bylo archeologicky sledováno v rámci záchranných výzkumů nejméně na dalších třech místech, i zde vždy s negativním výsledkem. Nic na tom nemění ani zavádějící argument, že „vzhledem k charakteru prací a hloubce výkopů kolem 100 cm však nelze tuto skutečnost považovat za důkaz vyvracející jeho existenci“ (Boháčová 2003, 147). Objekt charakteru dlouhého a mohutného příkopu by se musel projevit, byť nepřímo, jako výrazný archeologický zásah již bezprostředně pod povrchem.

Předpokládanou podobu hradiště zprostředkovává kresebná rekonstrukce (Boháčová 2003, 461, obr. 2; obr. 31), která předpokládá mohutný příkop, jehož hloubka je dokonce taková, že funguje jako vodní, napájený vodou řečiště Labe. Povrch zkoumané plochy na parcele č. 21/3 se nacházel v úrovni 174,5 až 175 m n. m., hladina Labe je rekonstruována v úrovni 167,5 až 168 m n. m. (Boháčová 2003, 90). Příkop by tedy musel být nejméně sedm metrů hluboký (spíše však ještě o něco více) a o to podivnější je, že nezařadil v terénní konfiguraci žádnou stopu.

K výsledkům záchranného archeologického výzkumu patří zjištění, že na zkoumané ploše nebyly nalezeny žádné doklady opevnění či vymezení předpokládaného předhradí. Zvláště významný je skrytý pruh pro příjezdovou komunikaci k novostavbě v šíři až sedmi metrů. Komunikace se nachází v místech,

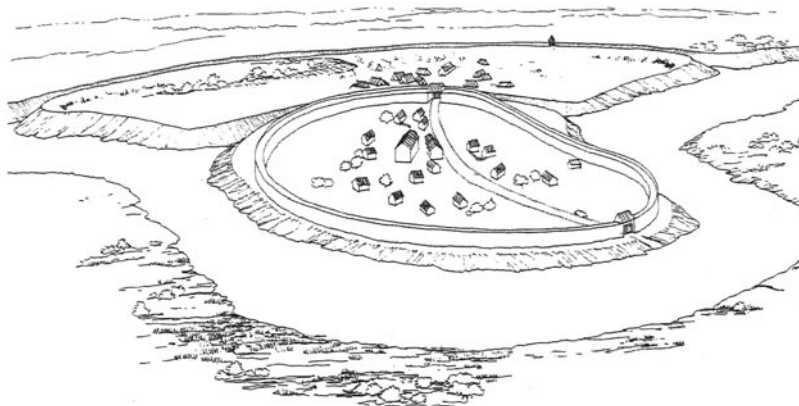
Obr. 30. Stará Boleslav. Vrstevnicová mapa současného povrchu. Trojúhelník – zkoumaná plocha. Zvýrazněna poloha kostelů sv. Václava a N. P. Marie. Podle Boháčová 2003, 113.

kudy by mělo předpokládané opevnění procházet. Příkop by se měl nacházet v ploše dnešní ulice U staré kovárny a na zkoumané ploše pak nadzemní část opevnění. Nebylo objeveno nic, co by naznačovalo jeho existenci, a nelze si představit konstrukci, která by nezanechala v sedm metřů širokém pásu žádnou stopu, zvláště pokud se zároveň, byť nesouvisle, dochovalo souvrství s nálezy 10.–12. století.

Také širší souvislosti naznačují, že předpokládané opevnění neexistovalo. Kromě absence archeologických stop nenacházíme žádné stopy ani v terénní konfiguraci. Při hloubce nejméně sedmi metřů by příkop musel mít značnou šířku. U příkopu, který odděloval akropoli od předhradí, je při doložené šířce 18 m předpokládána hloubka pět metřů (pomíjíme zde myšlenku, že i tento příkop je rekonstruován jako vodní, pak musel být ještě hlubší – Boháčová 2003, 140–146). Z toho by vyplývalo, že předpokládaný příkop předhradí by měl podobnou nebo ještě větší šířku (zejména s ohledem na nestabilitu písčitého podloží, do něhož byl vyhlouben). Je obtížné představitelné, že by tak mohutný terénní útvar nezanechal (i v zaniklé podobě) stopu v parcelaci nebo na starých mapách. Nenaznačuje ho ani uliční síť, která by nejspíše vznikla jako průběžná linie.

Záchranný archeologický výzkum prokázal to, co vyplývalo ze starších zjištění i širších okolností. Předhradí staroboleslavského hradiště opevněno nebylo. V této souvislosti je nezbytné zastavit se ještě u publikované rekonstrukce (Boháčová 2003, 461, obr. 2; obr. 31). Kresebné rekonstrukce jsou vítanou součástí archeologických publikací, protože dovolují názorněji přiblížit minulou skutečnost, a to nejen odborníkům. Je také pochopitelné, že velmi často obsahují detaily, které nejsou přímo doloženy nálezovou situací, ale vyvozené na základě analogií (a především počítačové rekonstrukce v poslední době jsou ná-

zorným dokladem). Neměly by však být se zjištěnou situací v rozporu, což je posuzovaný případ. Vytváří se tím falešná vizualizace situace, která neexistovala. Nakolik je to vědecký přístup, je zřejmé. Je však také bohužel faktem, že graficky dobře provedená rekonstrukce bude i po objasnění její problematické vypovídací hodnoty ještě dlouhou dobu putovat různými odbornými publikacemi (Lutovský 2001, 304–305; Čtverák et al. 2003, 289–291; Beranová – Lutovský 2009; 209, obr. 222; Sommer – Žemlička – Třeštík 2009, 75).

Obr. 31. Stará Boleslav. Rekonstrukce podoby hradiště podle I. Boháčové (2003, 461). Nedoložen zůstává příkop vymezující předhradí a také nelze prokázat, že by příkopy byly vodní.

8. ZÁVĚR

Záchranný archeologický výzkum na parcele 21/3 prokázal existenci osídlení v období 10.–12. století se 16 objekty. Zjištěná situace představuje výsek osídlení předhradí, a to jeho okrajovou, velmi pravděpodobně nepřilíživě intenzivně využívanou plochu. Od 13. století až do současnosti se přeměnilo v neosídlený areál s nevelkým přísunem odpadu z blízkého sousedství. Zjištěné nálezy, tvořené téměř v úplnosti jen keramickými zlomky, jsou typickou ukázkou zdejší hmotné kultury raného středověku. Keramika v sobě zahrnuje prvky pražského keramického okruhu s přítomností místní (?) keramiky a také nečetných fragmentů snad z východní části středních Čech nebo Čech východních. Publikovaný soubor je zatím největším publikovaným celkem raného středověku z plochy předhradí. Významná je absence pozůstatků předpokládaného opevnění předhradí, dokládající, že předhradí opevněno nebylo, a zdá se, že nebylo ani nijak výrazněji vymezeno nějakou lehčí hranicí (plot, palisáda).

PRAMENY A LITERATURA

- Beranová, M. – Lutovský, M. 2009: Slované v Čechách. Archeologie 6.–12. století. Praha.
- Boháčová, I. ed. 2003: Stará Boleslav. Přemyslovský hrad v raném středověku. Mediaevalia archaeologica 5. Praha.
- Boháčová, I. – Frolík, J. – Špaček, J. 1993: Předběžná zpráva o záchranném archeologickém výzkumu v Staré Boleslavi v letech 1988–1992, Archaeologia historica 18, 239–246.
- Boháčová, I. – Frolík, J. – Špaček, J. 1994: Stará Boleslav. Archeologický výzkum 1988–1994. Čelákovice.
- Čiháková, J. 1984: Pražská keramika 11.–13. století, in: Ječný, H. a kol., Praha v raném středověku. Jeden ze současných pohledů na vývoj přemyslovského města, Archaeologica Pragensia 5, 257–262.
- Čtverák, V. – Lutovský, M. – Slabina, M. – Smejtek, L. 2003: Encyklopedie hradišť v Čechách. Praha.
- Frolík, J. 1987: K poznání obytné zástavby Pražského hradu v 9.–13. století. Nепublikovaná kandidátská disertační práce, Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.
- Frolík, J. 1995: Bemerkungen zum Studium frühmittelalterlicher Keramik aus komplizierten stratigraphischen Situationen. In: Slawische Keramik im Mitteleuropa vom 8. bis zum 11. Jahrhundert, Terminologie und Beschreibung. Internationale Tagungen in Mikulčice 2. Brno, 107–118.
- Frolík, J. 1997: Archeologický výzkum v tzv. Severním výběžku na Pražském hradě. Příspěvek k počátkům osídlení západního předhradí Pražského hradu, Archaeologica Pragensia 13, 75–92.
- Frolík, J. 1999: Archeologický výzkum v Kanovnické ulici čp. 73 na Hradčanech v letech 1982–1985. Vývoj osídlení před rokem 1378, Castrum Pragense 2, 113–168.
- Frolík, J. 2014: Pohřebiště v Lumbeho zahradě Pražského hradu. Analýza, chronologie, význam. In: Frolík, J. a kol., Pohřebiště v Lumbeho zahradě na Pražském hradě. Díl II. Studie. Castrum Pragense 12/2. Praha, 5–128, 431–434.
- Frolík, J. 2017: Pohřebiště u kostela P. Marie a na II. nádvoří Pražského hradu. Díl II. Analýza. Castrum Pragense 14/2, projekt ABG 1. Praha.

- Frolík, J. – Maříková-Kubková, J. – Růžičková, E. – Zeman, A. 2000: Nejstarší sakrální architektura Pražského hradu. Výpověď archeologických pramenů. *Castrum Pragense* 3. Praha.
- Frolík, J. 2016: Nálezná zpráva o záchranném archeologickém výzkumu provedeném na lokalitě Stará Boleslav (obec Brandýs nad Labem – Stará Boleslav, okr. Praha-východ). Akce: RD Džúr, IDAV 19686. Archiv Archeologického ústavu AV ČR, Praha, v. v. i.
- Guth, K. 1934: Praha, Budeč a Boleslav. In: Svatováclavský sborník I. Praha, 686–818.
- Lutovský, M. 2001: Encyklopedie slovanské archeologie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha.
- Paolů, I. 1971: Pražská keramika 12. a 13. století. Praha.
- Richter, M. 1982: Hradištko u Davle. Městečko ostrovského kláštera. Praha.
- Smetánka, Z. 1973: Příspěvek k chronologické problematice pozdní doby hradištní, *Památky archeologické* 64, 463–486.
- Sommer, P. 1977: Archeologický výzkum staroboleslavského hradiště, *Archeologické rozhledy* 29, 394–405.
- Sommer, P. – Třešník, D. – Žemlička, J. eds. 2009: Přemyslovci – budování českého státu. Praha.
- Spence, C. ed. 1990: *Archaeological Site Manual*. London.

The rescue excavation in Stará Boleslav in 2011 and 2012. On the question of fortification of the outer bailey

Stará Boleslav has been intensively archaeologically investigated from 1988 onwards and the achieved results have partly been published (Boháčová 2003). Part of this evaluation is also the hypothesis about the existence of fortification of the outer bailey, although no remains of the above fortification have been found so far. The rescue excavation carried out in 2011 and 2012 was located in the northern bend of the anticipated fortification, particularly in places, where its remains should be present (Fig. 1). The excavation had two stages. During the first stage, two test pits were dug (Fig. 2 and 3). During the second stage, the excavated foundation trenches and the surface of a new road were investigated (Fig. 4). In the examined area, a thin strata consisting of three layers rested on the sandy bedrock (Fig. 5). Sixteen features in total were discovered in the foundation trenches (Fig. 3, 6–17), including 6 postholes and 10 pits which were secondarily used to store waste. Analysis of the finds, mainly pottery fragments (Fig. 18–29), enabled us to date the excavated features to the 10th–12th centuries. Pottery includes products from the Prague pottery zone, local products as well as pieces from the eastern part of central Bohemia or eastern Bohemia.

The excavation situation generally indicates a non-intensively used residential area with a continuous development from the 10th to the 12th century. Later it was not used for residential purposes, but was situated close to an inhabited area, from where several 13th–17th century potsherds got there. The site was most likely used as a meadow or a garden.

The excavation did not reveal any situation which could be interpreted as the remains of fortification of the outer bailey. Test pits dug in three other places, where the fortification was supposed to be placed, had earlier also brought negative results. Neither the configuration of terrain does indicate its existence (Fig. 30). It can be concluded from this that there was no fortification at all. The published reconstruction of the appearance of the hillfort in the Early Middle Ages is therefore misleading (Fig. 31).

(English by Jan Machula)

Fig. 1. Stará Boleslav, location of the excavated area (triangle). 1–4 – churches. The continuous line marks the course of Gothic fortifications, the dashed line indicates the supposed extent of the fortified outer bailey.

Fig. 2. Stará Boleslav, location of the excavated area, with the extent of excavation marked. Dark gray indicates the test pit of 2011, light gray indicates the area excavated in 2012.

Fig. 3. Stará Boleslav, excavated area, with the locations of individual features marked.

Fig. 4. Stará Boleslav, area excavated in 2012, viewed from the north.

Fig. 5. Stará Boleslav, test pit 2011, southern section.

Fig. 6.–17. Stará Boleslav, test pit 2011, field documentation of the features.

Fig. 18.–29. Stará Boleslav. Pottery (Fig. 29: 23 – iron, 24 – sandstone).

Fig. 30. Stará Boleslav. Contour line map showing the current surface. Triangle – excavated area. The locations of the churches of St Wenceslas and Our Lady of the Assumption are highlighted in gray.

Fig. 31. Stará Boleslav. Reconstruction of the appearance of the hillfort after Boháčová 2003. The ditch delimiting the outer bailey remains undocumented and we are neither able to prove that there was water in the ditches.